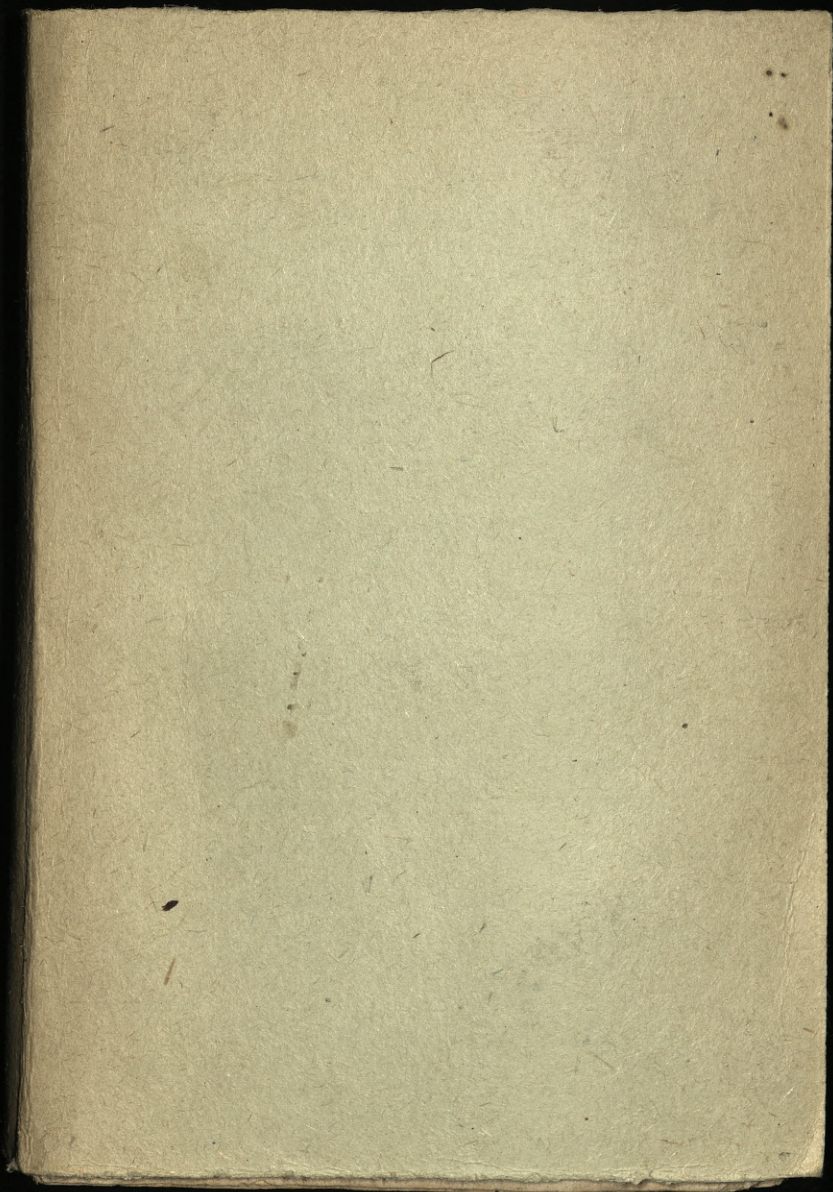
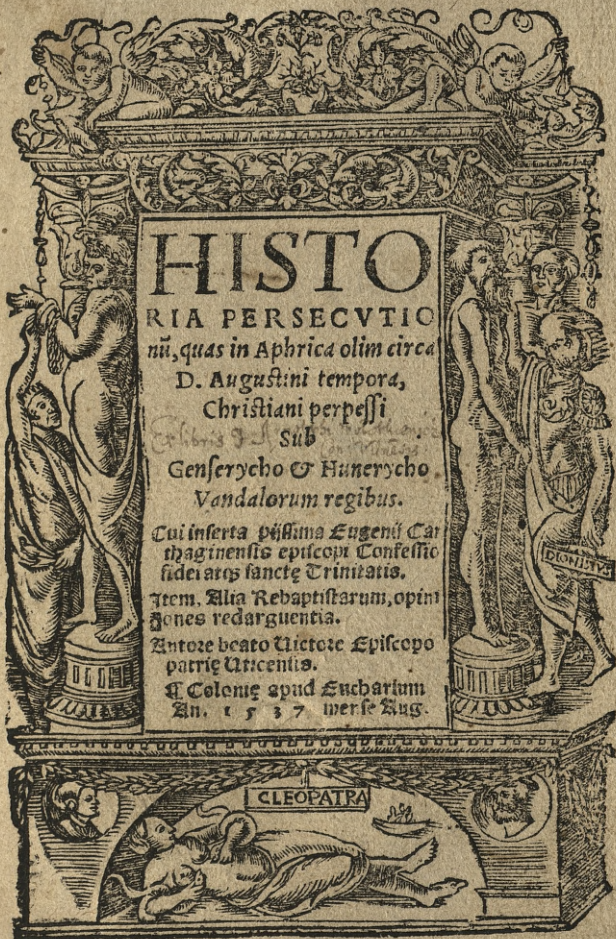

HISTO

RIA PERSECVTIO

nū, quas in Africa olim circa

D. Augustini tempora,

Christiani perpassi

Genferycho & Hunerycho

Vandalorum regibus.

Cui inserta p̄ssima Eugenii Car
thaginensis episcopi Confessio
fidei atq; sanctę Trinitatis.

Item. Alia Rebaptistarum, opini
ones redarguentia.

Antore beato Victore Episcopo
patrię Arcentis.

A Colonie apud Eucharium

An. 1537 mense Aug.

14098

MAIORVM

SIMVL AC LITERARVM OR
namentis nobilitato Satrapæ D. Eb
berhardo a' Dann, arcis Martbur
gicæ, nec non Isenachensis urbis
illustri præfecto, Domino suo
plurimum colendo Rein-
hardus Lorichius Ha-
damarius S. D. P.

Cio, uir clarissime, te ualde
miraturum, quæ causa fue-
rit, cur ego, cui necessitudo
uel aliqua tecum non inter-
cedat, hanc Africanæ perse-
cutionis historiam, à tinea-
rum, quibus arrodi uidebatur, iniuria uindi-
catam, uoluerim sub auspicio tui nominis, in
publicum prodire. Atqui satis amicitiz (si pa-
teris) contractum arbitror, ex communibus
artium liberaliũ studijs, quæ maxima necessi-
tudinis uincula Cicero prædicat. Infatiabili
tu bonarum literarum amore teneris, & ego

Epistola

ego, si non pari, tamen qualicūq; . Quæ si for-
 sitan ut leuioris momenti causa queat eleua-
 ri, succedent aliæ, quæ calcar addiderunt, &
 quibus ad audaciam, ipse tu fenestram aperu-
 isti. Etenim teipsum neges, aut tot animi doti-
 bus expositum exuas oportet, si à cultoribus
 humanitatis, obseruari et impense coli nolis.
 Sed ut idē maneat, & nolens uolens teipsum
 perferas, necesse est, ita hoc, tui studioso faue-
 as, non iniquum erit. Autoritate summa præ-
 diti uiricomplures, tuam encomijs mihi non
 fucatis uirtutem, optima disciplinarum fru-
 ge redimitam prædicauerūt, ut omnino bar-
 barus haberi possim, si de bonis literis opti-
 me merito tibi qualibuscūq; scriptis nō osten-
 dero, quanto, studiorum ac uirtutis causa, te
 uel amore uel officio prosequi debeā, dignissi-
 mum, quem studiosi certatim omnes asserāt
 dignum (ut aiunt) obelisco, *ὃς ἔστιν τῷ παντὶ*. Qui
 licet ista re modestiam tuam magis offende-
 rint, quàm gratum tibi fecerint, uera tamē as-
 sertione profiteri poterunt. Felicem illū prin-
 cipē, qui plurimos tui, simul ac D. Rodolphi
 Schenck in Suueynszbergk prudentissimi ui-
 ri, similes habuerit Nestoras, hoc est, sapien-
 tissimos uiros, magis intelligentia rerum di-
 uina, & egregio doctrinarum fructu, quàm

dedicatoria.

proiectioris ætatis experientia, florentibus
annis non conueniente, nobilitatos. Et fortu
natam Germaniam, si cæteri nobiles omnes,
exemplum uestrum imitati, bonas literas, ac
uirtutum studia prosequerentur, fauore pau
lo maiore, quàm uenationum nimiarū, pom
parum, ac comotationum certamina, Sed,
ut in primis tu raro, ueræ nobilitatis ornāmē
to præfulges, ita rarum hoc, non ubiq; uisum
historiæ monumentum, tibi dicendum existi
maui, uirtute tua dignum, in præsentiarū ar
bitratus μνημόσυνον. Complures alias rerum ge
starum expositiones habes domi, sed hanc
nondum. Quæ tempora illa durissima, circi
ter annum dñi. CCCCXXX. complectitur,
quibus effera gēs Vandalorum, ab Hispanijs
in Africam transiens, ab initio non solum ar
mis ac flammis uastauit omnia, sed etiā Chri
stiano sanguine conspurcavit, & Arrianorū
episcopi crudelius, quàm rex impius, & Van
dali sæuierunt. Illius igitur beneficio res bi
bliothecæ tuæ iam accedēt complures, lectu
dignæ, & obseruatu plurimæ. Videbis, quāto
olim Christiani feruore domini uerbū ample
xi, & non ore tantum professi sint, sed factis
omnibus, ac sanctis operibus ad amussim ex
presserint. Non em̄, sicut hodie uidemus fieri,

Epistola

cum admiratione primum, ac gaudijs acceperunt, mox diuitiarum, gloriæ & uoluptatum humanarum præstigijs elusi, despicatum habuerunt, sed diuino fauore partam, margaritam istam preciosam, uniuersæ totius orbis claritati præferre nō dubitarunt. Nec ad tempus credentes, in afflictionum temporibus recesserunt, sed potius in orationibus, ieiunijs eleemosynis, siti, fame, laboribus, lachrymis, uerberibus, carceribus ac periculis frequētes fuerunt, ac sortes perdurauerunt, ut manibus admotis aratro nunquam respiciendo, fierēt apti regno Dei. Quotus autem quisq; nostrū est, qui procellis aduersitatum ingruentibus, non respiceret? Atqui hoc in libello, uaria, nō emortuæ, nec in uestibus aut lingua solū posita, sed uiuacis & operibus suis undiq; sanctis exp̄sæ fidei leges exp̄pla, miraculis dei plurimis cōfirmata. Cōtēplaberis egregia Christi martyrum tyrocinia, quorū alios Alleluyaticū (ut cum Victore loquar) melos canendo miserabiliter interemptos, alios candentis ferri laminis exustos, alios per plateas raptos, uel ab equis furiosorum p̄culatos, uel à tortoribus crudeliter dilaceratos, alios incendijs con crematos, alios fœtido cœno, aquis marinis, amurca, aceto faucibus inclemēter infuso strā-

dedicatoria.

gulatos & enectos, alios alio atq; alio mortis horridioris genere trucidatos. Obseruabis presbyterorum, diaconorum, subdiaconorum, ac uirginum sacrarum & monachorum ordines, à Christianis habitos in precio, & cœnobiaz ab ijs culta, qui carnalia membra Christo dedicassent, non humano, sed spōsi Christi coniugio deuincti. Cognosces, quibus iradiuina supplicijs affecerit eos, qui populū infontem afflixissent, & qui templorum ornamenta rapuissent, & ut ipse Victor ait, de pallijs altaris sibi camisas & femoralia fecissent. Cōsiderabis ecclesiasticos thesauros argēteos uel aureos aliquando distractos, sed non nisi necessitatibus summis urgentibus, ut ad Christianos captiuos, in pristinā libertatem asserendos. Postremo recreaberis piissima catholica fidei, ac S. Trinitatis confessione, quā multi cruore suo sancientes, expleto certamine, coronam ad immarcescibilem peruenierunt. In quibus omnibus studia pietatis, & potissimū imitatu dignissima dogmata perpendes, non requisiturus, oratorijs blanditijs arridentem, aut fuco pigmentatā dictionis phrasim, quam è tuo, si libeat, librario thesauro poteris depingere. Porro noster in ea tempora Victor incidit, in quibus lugendi & grauissima patiē-

Epistola dedicatoria,

di, non libros circumferendi, aut cultioribus
literis operam nauandi, facultas fuit oblata.
Quod si, autore Cicerone, Leges inter arma
silent, quanto magis tyrannicas inter furias
politioris literaturæ studia conticescunt? Ve-
runtamen à latinitate pura, non tam alienus
existit, ut ab hominibus mei ordinis atq; loci
iure debeat aut possit eleuari. Quapropter ea
humanitate, qua amicos & doctrina & sancti-
monia conspicuos soles, S. Victorem hospi-
tem excipe, quem isti huc mittēs, ego sum pre-
catus, ut intercedendo roget, quò me si-
mul, non in amicorum, sed in clien-
telarum tuarum numerum

recipere digneris.

Bene uale,

Mar-

purgi, Kalen-

dis Septembribus

Anno.

1537.

LECTORI CANDIDO S.

Ea quę sequuntur tertium Victoris librū, insecta, quartū fecerunt, sed hęc trāslata sunt, partim, vt ad tertium, in quo sit huius presentis historie mentio, librū vēturus, cognitiū habeas id, quod eodē finito sequebatur, partim vt hic vel vnica lecta pagina, statim accipias specimē constantię, quā fortes Christi martyres, in historia sequenti, mortem oppetere maluerunt, quam a Christo reuelli.

PASSIO SEPTEM CHRISTIANORUM fratrum.

PRadicaturus triumphos beatorum martyrum, ad enarranda, quę gesta sunt, auxilium exposco diuinū, ut qui illis pręstitit superandi uictoriam, mihi indigno & immerito, quantulacūque uerborum porrigat ornamenta. Tūc etenim ualebo, quę desiderata sunt, indicare, si ipsi dignantur pro me misero, domino supplicare. Septimus namq; agebatur annus crudellissimi atq; impiissimi regis Hunerychi, & ecce antiquus hostis ueternosus utiq; anguis, trifulci lingua uenena uibrans, Cyrillo quodam Arrianorū episcopo ministro usus est, subuertens & obtinens animū regis cruēti, ut ita suaderet, non posse eum pacatum atq; longæuū obtinere regnum, nisi nomē perderet innocentum. Qui tamen dei iudicio post non multos dies, turpissima morte pręuentus, scatens uermibus expirauit. Insectari cępit ore cruento omnem catholicorum multi

Passio septem

tudinem, quæ per totam prouinciam Africam, in modum (sicut prædictum est Abrahæ patriarchæ) harenæ maris fuerat multiplicata, ut etiam rebaptizationis fauciaret machæra, atq; stolam illam singularis & puri baptismatis, quam Christus uino suæ carnis purificans, prælo exprimens crucis, fecerat dealbatam, tetræ nigredinis turparet illuue sordilenta. Accipiens quoq; tyrannus, ut erat docilis & ferus, serpentinam suggestionem, feralibus edictis uno tempore totam cœpit Africam cōmouere. Primo sacerdotū & ministrorum copiosissimam & maximam turbam, in lōginquas & extremas regiones exilio crudeli detruxit. Quibus bis acutū genus frumenti (quod iumentis solum edere concessum est) nequaquā industria molarū, sed manente fursuris cortice, loricatum, pro miseratione dari præcepit. Postea uero crescente impietatis insania, etiam hoc auferri crudelissimus imperauit, post modicum quoq; temporis uniuersas simul ecclesias, præiudicatis uenerabilibus portis, cements ingentibus claudi mandauit. Vniuersa namq; monasteria uiro-um uel puellarum sanctarum gentibus, id est, Mauris, cū habitatoribus donari præcepit, Vnus fuit omnibus eiulatus, unus

Christianorum fratrum.

pro Christo moriendi integer & plenus affectus, Paria currebāt flumina lachrymarum, quia promiserat dominus cibari eos pane lachrymarum, & potari eos in lachrymis in mensura, aut forsitan sine mensura. Et si reperta est exiens de arca, inhiās cadaueribus mortuis, pars aliqua pereuntium coruorum, maior est tamen in nomine trinitatis numerus felicitum columbarum. Quanti nobiles & optimi uiri, ampli & lati cespitis domini terram cælo cōmutauere, & simul corpus cū substantia tradiderunt, atq; delicatæ & nobilissimæ fœminæ, contra uerecūdiam naturæ, spectate uulgo, uirgis cæsæ, uarijsq; tormentis cruciatæ, uictoriæ trophæa portarunt, quāti infantuli irridentes edicta feralia ante mundū contempserunt, priusquā in illecebrosam eius semitam introirent? Tunc apprehensi sunt septem fratres, qui tum ad concordiam dominicæ seruitutis in monasterio habitantes in unum, quia bonum est & iucundum habitare fratres in unum, id est, Bonifacius diaconus, Serus subdiaconus, Rusticus subdiaconus, Liberatus, Abba, Rogatus monachus, Maximus monachus. In numero scilicet Machabæorum, quos una mater Ecclesia catholica genuerat, & per uiscera fontis æterni sa-

Passio septem

Iubriter pepererat, de territorio Capsensis
ciuitatis, cui præsuit sanctus Vindemialis sacerdos
egregius, & Christi fidelis antistes.
Qui actus ad urbem Carthaginensem, primo
eis illecebrofis blandimentis serpens uoluit
sibilare, promittens honores caducos, & di-
uitias, ingentium uoluptatum necessarias, &
regis amicitias, uel alia multa, quæ solent in-
sipientium animas, aucupante diabolo uisco
mundiali, captare. Sed hæc oia milites Chri-
sti ac si contagia respuerunt, clamantes uno
ore: Vnus deus, una fides, unum baptismum.
Nec poterit in nobis, adiuuante domino, ite-
rari, quod in sancto Euangelio præceptum
est dari: Quia qui semel lotus est, non habet
necesse iterum lauari, quia mundus est totus.
Facite quod uultis, inferte pœnas corpori-
bus uestris, melius temporalia admodum suf-
ferre supplicia, quam æterna pati & subire
tormenta. Habete quod promittitis, cum ip-
sis diuitibus post paululum perituri, nobis ue-
ro nullus de postibus fontium ualebit euel-
lere, quos in uno baptismate artifex Trinitas
dignata est titulare. Quid multa? Dum tali cõ-
stantia diuinitus munirentur, iussi sunt carce-
rali custodia mancipari. Et ita crudelius arcta-
ti ferri ponderibus, tenebrosis deputati sunt

loc
Se
no
die
&
ti, u
na
per
tyr
fure
cijs
uen
lis a
tis, i
mar
pop
inno
tium
nilia
la, se
cum
conc
rum
deo,
tatis
mni
accep

Christianorum fratrum.

locis, ubi nulla miseratio arrideret lenitatis.
Sed populus iste memoratæ urbis in domi-
no semper fidelis, dato munere carcerarijs,
die ac nocte Christi martyres frequentabat,
& ita ab eis doctrina & uirtute fidei roborati,
ut talia etiam ipsi pro Christi nomine plena
delectatione ferre cuperent, & capitulo
persequenti facile supponerēt colla. Hoc autē
tyrannicas peruenit ad aures. Quie ebrietate
furoris accensus, iubet eos inauditis suppli-
cijs adigi, & maioribus uinculis onerari. Na-
uemq; imperat lignorum aridorum manipu-
lis adimpleri, atq; in eadem omnibus alliga-
tis, in medium pelagus, igne supposito, cōcre-
mari. Eductisq; illis de custodia, multitudo
populi dei, bellatores Trinitatis, quasi agnos
innocuos, ad uictimam deducebat, & rugien-
tium pondera catenarum, quasi quædā mo-
nilia præuidebat, quia non fuerunt illa uincu-
la, sed potius ornamenta. Incedebant itaque
cum fiducia ad supplicium, quasi ad epulas
concurrentes, una uoce per ambitus platea-
rum domino decantantes: Gloria in excelsis
deo, & in terra pax, hominibus bonæ uolun-
tatis. Votiuæ certe nobis hæc dies est, & om-
ni solennitate festiuior. Ecce nunc tempus
acceptabile, ecce nunc dies est salutis, quan-

Passio septem

do pro fide domini dei nostri, pferimus præparatum supplicium, ne amittamus acquisitionem fidei indumentum. Sed & populi publica uoce clamabant: Ne timeatis populi dei, neque formidetis minas atque terrores præsentium tribulationum, sed potius moriamur pro Christo, quomodo & ipse mortuus est, redimens nos precioso sanguine salutari. Vñ tantum uehemēti conatu, qui inter eos infantulus uidebatur, nomine Maximum, cupiebant autorem malorum, à sanctorum consortio separare, dicentes: Infantule, quid festinas ad mortem? dimitte eos, insaniunt. Sed audi consilium, ut possis inuenire uitæ remedium, & tanti regis adire palacium. Tunc ille, ætate quidem puerili, senili tamen maturitate clamabat: Nemo me separet à sancto patre meo Abbate, Liberato & à fratribus meis, qui me in monasterio nutrierunt. Cum ipsis sum in timore dei cōuersatus, cum ipsis desidero passionem sustinere & suscipere, cū quibus credo me & futuram gloriam inuenire. Nolite putare quia poteritis seducere pueritiā meā. Simul nos dominus septem uoluit congregare, simul dignabitur omnes uno martyrio coronare. Quomodo nemo potuit perire de septenario illo numero feliciū Ma-

cha
stra
men
bit
gau
cum
me
bor
cali
le su
uel c
bus
liga
stati
zin
enti
ban
mag
re r
cari
pris
tis,
dide
ribu
spes
pora
est

Christianorum fratrum.

chabzorū, ita etiam septenus numerus nostræ congregationis, nullum inueniet detrimentum. Nam si negaui eum, & ipse negabit me, quoniam ab ipso dictum est: Qui negauerit me corā hominibus, negabo & ego eum corā patre meo, qui est in cælis. Et qui me confessus fuerit coram fratribus, confitebor & ego eum coram patre meo, qui est in cælis. Educti itaq; cum festinatione ad nauale supplicium, pro uoluntate infandi regis, uel crudelium ministrorum, extensis manibus & pedibus eleuati potius feruntur, quàm ligati. Quo dum ignis fuisset lignis iniectus, statim imperio diuino, uidētib; cunctis, extinctus est. Et dum sæpius renouaretur nutritibus stipulis, iterum atq; iterum extinguiebantur ignei globi flammæ. Et cum inde magis tyrannus, furore simul esset & rubore repletus, iussit eos remorum uectibus enecari, & ita singulos in modum canum cerebris cōminutis extinguī. Qui tali gñe mortis, debitum spiritum feliciter domino reddiderunt, nec expauerunt lignis quatientibus mortificari, quibus semper fuit omnis spes in ligno. Sed cū in mari uenerabilia corpora iactarentur illico, quod cōtra naturam est æquoris, eadem hora illa corpora pelag-

Passio sep. Christian. fratr.

gus littori reddere maturauit. Nec ausum fu-
it, ut moris est, triduana dilatione in pfun-
da detinere, ne præcepto dominico minime
pareret. Ad quod miraculi genus & ipse ty-
rannus, licet impœnitens, ut fertur, expauit.
Gaudens autem, quæ aderat, multitudo, cor-
pora sanctorum martyrum diligenti tradi-
dit sepulturæ. Præeunte clero uenerabili Car-
thaginensis ecclesiæ, ubi etiam & prædican-
di Diaconi iam confessoris effecti salutaris,
& Miriæ geruli reliquiæ adfuere: Humata
sunt igitur cum hymnis solennibus Lyspa-
næ reliquiæ beatæ sanctorum, in monasterio
contiguo basilicæ, quæ dicitur Celerinæ, &
sic in confessione Trinitatis beatissimi
martyres passi sunt, & speciosum
cursum certaminis sui, coro-
nante domino, persece-
runt, cui est honor
& gloria in se-
cula seculorum Amen.

2
AE
pr
H

nib
lun
ign
to
nec

HISTORI

AE PERSECUTIONIS AFRICAE
prouinciæ, tempore Genscrychi &
Hunerychi Vandalorū regum, scri
ptore beato Victore Episco
po patriæ Vticensis.

PROLOGVS.

Vondam uete
res ob studiū
sapientiæ enu
cleare atq; sci
scitari assidue,
minime desi
stebāt, quæ for
te, uel qualia p
spere, uel secus
prouincijs, lo
cis, aut regio
nibus, euenissent, in quibus exacuentes sty
lum ingenij sui, redolente magisterij flore,
ignaris historiæ calathos offerrent, gratui
to munere propinatos, dabantq; operam ut
nequaquā lateret in totum, quod in parte fu

B

Persecutionum Africæ

erat gestum. Sed illi fastu mundialis amoris inflati, gloriam elationis suæ lōge lateq; gestiebant laudabiliter diffamari. At uero uenerabilitas studiū tui, historiā texere iubens, inquit similitudinē, feruore dispari, pari tū amore. Et illi ut laudarētur in seculo, ipse ut præclarus appareas in futuro, & dicas: Indomino laudabitur anima mea, audiant mansueti et lætentur. Poteris (inquis) ut uoles, ga omne datum optimum, & omne donū perfectū, cælitus accepisti, eruditus à tātō Pontifice, totoq; laudis genere prædicando, beato Diacono, cuius ut astra lucentia, extant quàm plurima, catholici dogmatis, monimēta dictorum, & sat est tibi, uti æquipares doctrinam doctoris, quia satis est discipulo, ut sit quomodo magister eius. Alium uideo Timotheum à cunabulis Ecclesiæ sacris literis eruditum, nec non inter alios sublimem atq; expeditum Lucam, arte medicum, apostoli, Pauli gentium doctoris, discipulū. Ego iubentis imperio obedientiæ ceruicem submittens, quæ obuenerunt in partibus Africanis debacchantibus Arrianis, sensim breuiterq; indicare tentabo, & quasi rusticus operarius defatigans ulnas, aurum colligam de antris occultis, speciem uero adhuc sordidam

Liber .I.

dam atq; confusam non cunctabor artificis
iudicio, igni examinandam contradere, qui
monetarios possit solidos efformare.

Persecutionum Africae

Liber .I.

Exagesimus nūc (ut clarū est)
agitur annus, quo populus ille
crudelis ac fæuus Vandalorū
gentis Africae miserables atti-
git fines, trāsudans facili tran-
situ per angustias maris, quo inter Hispaniā
Africamq; æquor hoc magnū spaciosumq;
bissenis millibus, angusto limite se coarctā-
uit. Transiens igitur quantitas uniuersa, cal-
liditate Genserychi ducis, ut famam suæ ter-
ribilem faceret gentis, illico statuit omnem
multitudinem numerari, quam huic luci ad
illam usq; diem, uterus profuderat uentris.
Qui repertisunt, senes, paruuli, serui uel do-
mini, octoginta milia numerati. Quæ opi-
nio diuulgata usq; in hodiernū anceps genti-
bus, armatorum tātus numerus æstimatur,
cum sit nunc exiguus & infirmus. Inuenien-
tes igitur pacatam quietamq; provinciam,
speciositatem totius terræ florentis, quaquā

Persecutionum Africæ

uersum impietatis agminib⁹ impetebāt, destruendo depopulabantur, incendio atq; homicidijs totum exterminantes, sed nec arbutis fructiferis, omnimode parcebant, ne forte quos antra montium, aut prærupta terrarum, uel seclusa quæq; occultauerant, post eorum transitum, illis pabulis nutrentur. Et sic tali crudelitate furentibus, ab eorum contagione nullus remāsit locus immunis: Præsertim in ecclesijs, basilicisq; sanctorū, cœmiterijs, uel monasterijs, sceleratius sæuebant, ut maioribus incendijs, domos orationis, magis quàm urbes cunctaq; oppida concremarent. Vbi fortè uenerabilis aulæ clausas reppererāt portas, certatim ictibus extralium, aditum reserabāt, ut recte tunc diceretur: Quasi in sylua lignorum securibus consciderunt ianuas eius in idipsum, in securi & ascia deiecerunt eam. Incenderunt igni sanctuarium tuum in terra, polluerunt tabernaculum nominis tui. Quāti ab eis et præclari pontifices, & nobiles sacerdotes, diuersis generibus pœnarum extincti sunt, ut traderent, si quid auri, uel argenti proprium, uel ecclesiasticū haberēt. Et dū (quæ erāt) urgentibus pœnis facilius æderentur, iterū crudelibus tormentis oblatores urgebant, autu-

Liber .I.

mantes quandam partem, non totam obla-
 tam. Et quanto plus dabatur, tanto amplius
 quempiam habere credebāt. Alijs palorum
 uectibus ora reservātes, fœtidū cœnum ob
 confessionem pecuniæ, faucibus ingerebāt.
 Nonnullos in frontibus & tibijs, neruis re-
 mugientibus torquendo cruciabant. Pleris-
 q; aquam marinam, alijs acetum, amurcam,
 liquamenq; & alia multa crudelia, tanquam
 utribus imbutis, ore apposito, sine misericor-
 dia porrigebant. Non infirmior sexus, non
 consideratio nobilitatis, non reuerentiæ sa-
 cerdotalis, crudeles animos mitigabat. Sed
 quinimmo, ibi exaggerabatur ira furoris,
 ubi honorem conspexerant dignitatis. Quā-
 tis sacerdotibus, quantisq; illustribus onera
 ingentia, ut camelis, uel alijs generibus iu-
 mentorum, imposuerunt, nequeo narrare.
 Quos stimulis ferreis ad ambulandum ur-
 gebant, quorum nonnulli sub fascibus mise-
 rabiliter animas emisere. Senilis maturitas
 atq; ueneranda canicies (quæ cæsariem capi-
 tis ut lanam candidam dealbarat, nullam si-
 bi misericordiam uendicabat, sed etiam par-
 uulos ab uberibus maternis rapiens barba-
 rus furor, infontem infantiam allidebat ad
 terram. Alij è regione pedes tenētes à mea-

Persecutionum Africæ

tu prorsus naturali, usq; ad arcem capitis dis-
sipabant, quando tunc porta Sion captiua
cantabat: Dixit inimicus incendere se fines
meos, interficere infantes meos, et paruulos
meos elisurum ad terram. In ædificijs non-
nullis magnarum ædium uel domorū, ubi
ministerium ignis minus ualuerat, tectis ad
modum despicatis, pulchritudinē solo æqua-
bant, ut nunc antiqua illa speciositas ciuitatū
nec quæ fuerit prorsus appareat. Sed & ur-
bes quàm plurimæ, aut raris, aut nullis habi-
tatoribus incolūtur. Nam & hodie si qua su-
persunt, subinde desolabantur, sicut in Car-
thagine nunc theatra, ædem Memorix, & ui-
am, quæ cælestis uocabatur, funditus deleue-
runt. Et ut de necessarijs loquar, Basilicā ma-
iorem (ubi corpora sanctorū martyrum Per-
petuæ & Felicitatis sepulta sunt) Celerinæ,
uel Scillitanorum & alias (quas non destru-
xerant) suæ religioni, licentia tyrannica, man-
cipauerunt. Vbi uero munitiones aliquæ ui-
debantur, quas hostilitas barbarici furoris
oppugnare nequiret, congregatis in circui-
tu castrorum, innumerabilibus turbis, gla-
dijs feralibus cruciabant, ut putrefactis cada-
ueribus, quos adire non poterant, arcē mu-
rorum defensione, corporū liquefactionem

Liber .I.

enecarent fœtore.

De sancto Pampinia et de sancto Mansucto.

Quanti & quàm numerosi ab eis cruciati sunt sacerdotes, explicare quis poterit? Tunc enim & nostræ ciuitatis uenerabilis Pampinias antistes, candentis ferri laminis toto adustus est corpore. Similiter & Mansuetus Iuricitanus, in porta incensus est Fornitana. Qua tempestate Hippone obsessa est ciuitas, quàm omni laude dignus beatus Augustinus, librorum multorum cōfector, Pontifex gubernabat.

*Hippone obsessa, ubi sanctus Augustinus
erat Episcopus.*

Nunc illud eloquentiæ, quod ubertim per omnes campos Ecclesiæ decurrebat, ipso metu siccatum est flumen, atq; dulcedo suauitatis dulcius propinata, in amaritudinem absynthij uersa est, ut Davidicum præconium conueniret: Dum cōsisteret peccator aduersum me, obmutui, & humiliatus sum, & filui à bonis usq; ad illud tēpus. Ducentos iam triginta & duos libros cōfecerat exceptis innumerabilibus epistolis, uel expositione totius Psalterij, & Euangeliorum, atq; tractatibus popularibus, quos Græci homelias uocant, quorum numerum compre-

Persecutionum Africæ

hendere, satis impossibile est. Quid multa?
Post has truces impietatis insanias, ipsam urbem maximam Carthaginem Gensericus obtinuit, & intrauit, & antiquam illam ingenuam ac nobilem libertatem, in seruitutē redegit. Nam senatorum & urbis, non paruā multitudinem captiuauit, & inde proposuit decretum, ut unusquisque auri, argenti, gemarum, uestimentorumque preciosorum quodcumque haberet, offerret. Et ita in breui auitas atque paternas opes tali industria abstulit rapax, disponens quoque singulas quasunque provincias, sibi lachenam, Abaritanam atque Getuliam, & partē Numidiæ reseruauit. Exercitui uero Eugitanam uel Proconsularem funiculo hæreditatis diuisit. Valentiniano adhuc Imperatore, reliquas, licet iam exterminatas, provincias defendente, post cuius mortem totius Africæ ambitum obtinuit. Nec non & insulas maximas, Sardiniam, Siciliam, Corsicam, Maioricam, Minoricam, uel alias: multa superbia sibi consueta defendit, quartā unam illarum, id est, Siciliā Odoacro Italicæ regi post modum, tributario iure concessit. Ex qua ei Odoacer singulis quibusque temporibus, ut domino tributa dependit aliquam tamen sibi reseruans partem. Præ-

Libro .I.

terea præcipere nequaquam cunctatus Vandalis, ut Episcopos, atque laicos nobiles de suis ecclesijs & locis nudos penitus effugerent, quod etiam in plurimis factum est. Multos enim episcopos, & laicos claros, atque honoratos uiros seruos esse nouimus Vandalorum.

Sanctus Quoduultdeus in exilium missus.

Unc uero memoratae urbis Episcopum, id est, Carthaginis, deo & hominibus manifestum, nomine Quoduultdeus, & maximam turbam clericorum nauibus factis impositos nudos atque expoliatos expelli præcepit, quos deus miseratione bonitatis suae prospera nauigatione Neapolim Capaniae perducere dignatus est ciuitatem. Senatorum atque honoratorum multitudinem primo exilio crudeli contriuit, postea transmarinas in partes proiecit. Pulso namque Episcopo, ut præfati sumus, cum clero uenerabili, ilico ecclesiam, nomine Restitutam, in qua semper episcopi commanebant, suae religioni mancipauit, atque uniuerfas quæ intra muros fuerant ciuitatis, cum suis diuitijs abstulit, sed etiam foris muros quascunque uoluit, occupauit, & præcipue duas egregias & amplas sancti martyris Cypriani, unam, ubi sanguis

Persecutionum Africae

nem fudit, alterā, ubi eius corpus sepultum est, qui locus Mappalia dicitur. Quis uero sustineat atq; possit sine lachrymis recordari, dum præciperet nostrorum corpora defunctorum, sine solēnitate hymnorum, cum silentio sepulturæ, perducī? Addidit adhuc, ut pars clericorū, quæ remanserat, pœnali exilio traderetur. Et dum ista fierēt, qui supererāt magni sacerdotes atq; insignes uiri memoratarū prouinciārū, quas diuiserat Vandalis, cogitauerūt supplicandi gratia regem adire. Qui dum (ut moris est) ad Maxilitanum litus exissent, quod Ligula uulgi consuetudine uocitatur, amissis iam ecclesijs & rebus occurrere uisi sunt supplicantes, ut ad consolandum populum dei, saltem habitandi facultas Vandalis iam dominantibus concederetur. Quibus dixit rex: Decreui ego de nomine & genere uestro nullum dimittere, & uos audetis talia postulare? Quos etiā uicino mari uoluit eadem hora mergere, nisi a suis diu, ne hoc faceret, rogaretur. Recedentes illi tristitia et mœnore cōfecti, cœperunt qualiter poterant, & ubi poterant, ablatis ministris, diuina mysteria celebrare. Subinde autem crescente opibus, regno, maior cœpit & superbia propagari. Referā factum quod

ipso gestū est tempore. Fuit comes quidam
Sebastianus, familiaris illius, gener comitis
Bonifacii, acer consilio, et strenuus in bello,
cuius Genserychus sicut consilia necessaria
habebat, ita & præsentiam formidabat. Cu-
piens autem illum extinguere, occasionem
mortis de religione quaesivit. Cogitavit rex
ut præsentibus episcopis atq; domesticis su-
is, Sebastianum taliter conveniret: Sebastia-
ne, inquit, scio quia fideliter nobis adhærere
iurasti, cuius ueritatem sacramenti, labores
tui uigilantiaq; demonstravit, sed ut nobis
cōnexa semper iugisq; maneat amicitia tua,
hoc placuit præsentibus sacerdotibus no-
stris, ut eius efficiaris cultor religionis, quam
& nos ipsi penitus ueneramur. Cui Sebastia-
nus, rem inueniens miram, multisq; necessa-
riam, pro tempore acute respondit: Quæso
domine rex, ut nunc panis mundissimus at-
q; similagineus afferatur. Qui (cum ignoras-
set Genserychus Sebastiani uictoriam) illico
iussit afferri. Apprehendens itaq; Sebastia-
nus mundissimum panem, ita affatus est: Hic
panis ut ad tantum decorem splendoris ue-
niret, et mensæ regiae necessarius haberetur,
discussa spuria furfuris, ex massa similaginis
conspersus, per aquam transiit, & ignem;

Persecutionum Africæ

Idcirco & aspectu clarus, & esu suavis habetur. Ita & ego mola catholicæ matris cōmolitus, & cribro examinationis & simila munda purgatus, rigatus sum aqua baptismatis, & igne sancti Spiritus coctus. Et ut hic panis de furno, ita & ego pro officio sacramentorum diuinorum, artifice deo, dei de fonte mundus ascendi. Sed fac, si uelis, quod ipse propono. Iste panis confringatur in frusta, madidetur aqua, & iterū conspergatur mitaturq; in furnum, si melior exierit, faciā qd hortaris. Quam propositionem Gensericus cum omnibus, qui aderāt, cum audiuiisset, ita ligatus est, ut soluere omnino nō posset. Quare alius generis argumento, postea bellicosum uirum occidit. Et ut ad id redeamus, unde digressi sumus. Terrent præceptis feralibus, ut in medio Vandalorū nostri nullatenus respirarent, neq; usque quaque orandi aut immolandi concederetur gentibus locus, ut manifeste tunc prophetiæ uaticinium compleretur: Non est in hoc tempore princeps, aut propheta, aut dux, neq; locus ad sacrificandum nomini tuo. Nam & diuersæ calumniæ non deerant quotidie etiam illis sacerdotib⁹, qui in his regionibus uersabātur, quæ regiōes palatio tributa pen

Liber .I.

debant. Et si forsitan quispiam, ut moris est, dum dei populum admoneret Pharaonem, Nabuchodonosor, Holofernē, aut aliquem similem nominasset. Obijciebatur illi, quod in personam regis ita dixisset, & statim exilio tradebatur, hoc enim tempore persecuti-
onis genus agebatur hic aperte, alibi occulte, ut piorū nomen talibus insidijs interiret.

Sanctos episcopos exilio relegatos.

Qua re plurimos sacerdotum tunc no-
uimus relegatos, sicut Vrbani Gir-
bensem, Crescentem Metropolitanū Aquitaniae ciuitatis, qui centum praeerat episcopis & uiginti. Habet deum Teudensem, Eustratium Suffectanum, & Tripolitanos duos, Vicissabratenum & Creconium Nicensem. Et Adrumentinae ciuitatis Felicē episcopum, ob hoc, quod suscepisset quendam Iohannem monachum transmarinum, sed et alios multos, quos longū est enarrare. Quibus tamen in exilio positis, dum obitus obuenisset, non licebat in eorum ciuitatibus, alios ordinari. Inter haec tamen, dei populus in fide consistēs, ut examina apum cereas ædificanti mansiones, crescendo melleis fidei clauiculis firmabatur, ut compleretur illa sententia; Quanto magis affligebantur, tanto ma-

Persecutionum Africae

gis multiplicabantur, et inualescebāt nimis. Post hæc factum est, supplicante Valentiniano Augusto, Carthaginensi ecclesie post longum silentium desolationis, episcopum ordinari, nomine Deogratias.

Deogratias Episcopus.

QVare si nitarur quisquam per ea, quæ per illum dominus fecerit, paulatim excurrere, ante incipient uerba deficere, quæ ille ualeat aliquid explicare. Illo igitur episcopo constituto, factum est, peccatis urgentibus, ut urbem illam, quondam nobilissimam atque famatam, quinto decimo regni sui anno, caperet Romam. Et simul exinde regum multorum diuitias, cum populis captiuauit. Quæ dum multitudo captiuorum Africanum attingeret litus, diuidentibus Vandalis & Mauris ingentem populi quantitatem, ut moris est Barbaris, mariti ab uxoribus, & liberi à parentibus separabantur.

Vasa ecclesie ad redemptionem captiuorum distraxit.

STatim fategit uir deo plenus & clarus, uniuersa ministerij uasa, aurea uel argentea distrahere, et libertatem de seruitute barbarica liberare, ut & coniugia foederata manerent, & pignora genitoribus redderentur.

Et quia loca nulla sufficebant ad capiendam multitudinem tantam, basilicas duas nominatas & amplas, Fausti & Varij cum lectulis atq; straminibus deputauit.

Opus pijsimi Episcopi.

DEcernens per singulos dies, quantum quis merito acciperet, & quia plerisque mansio nauigij & crudelitas captiuitatis afflixerat, non paruus numerus inter eos fuerat eorum, quos ille antistes ut nutrix pia, per momenta singula uice medici, circumibat sequentibus cibis, ut inspecta turba, quod cuique opus esset illo presente daretur. Sed nec nocturnis horis ab hoc opere misericordiae feriabatur. Sed, excurrens per singulos sciscitans qualiter quisque se haberet, ita se traderat huic omnino labori, ut nec defessis membris, nec aridae iam senectuti, parceret. Quare liuore Arriani succensi, dolis eum quamplurimis uoluerunt saepius enecare, quod credo prauidens dominus, cito passerem suum de manibus accipitrum uoluit liberare. Cuius exitum urbis captiui ita planxerunt, ut tunc se putarent magis tradi manibus Barbarorum, quando ille perrexit ad caelum. Functus est autem sacerdotio annis tribus. Cuius amore & desiderio populus intentus, poterat

Persecutionum Africae

membra digni corporis rapere, nisi consilio prudenti, dum pro more orationi uacatur, nesciente multitudine sepeliretur. Et quia tacendum semper non est de impietatibus haereticorum, nec uerecundū poterit esse, quod ad laudem facit patientis, ordinatur quidam sacerdotio nomine Thomas.

Ordinatur quidam sacerdotio nomine Thomas.

Thomas Episcopi suenerabilis, dum uetus ab eis insidijs sapientius arctaretur, quodam tempore uenerabilem senem in publica facie cathomos ceciderunt. Quod ille non ad opprobrium, sed ad mercedem computans gloriae suae, in domino laetabatur, unde factum est, ut post obitum Carthaginiensis episcopi Eugitanæ, & Proconsulari prouinciae, episcopos interdiceret ordinandos. Quorum erat numerus centum sexaginta quatuor. Qui paulatim deficientes, nunc uel si ipsi supersunt, tres tantum esse uidentur. Vincentius Vigitanus, Paulus Sitmaritanus, uere merito & nomine Paulus, & alius Quintianus, qui nunc persecutionem fugiens, apud Aethiam Macedoniae ciuitatem cōmanet peregrinus. Sed etiam tunc martyria plurima fuisse probantur. Confessorum autē ingens

& plurima multitudo, ex quib⁹ aliquos narrare tentabo, erāt tunc serui cuiusdam Vandalī, fuit autem hic Vandalus de illis, quos Milenarios uocant, Mauritanus. Saturianus & eorum duo germani. Erat & quædā conserua eorum egregia Christi ancilla, nomine Maxima, corpore simul & corde decora. Et quia Maturianus armorum factor erat, & domino suo satis uidebatur acceptus, & Maxima uniuersæ domui dominabatur, credidit Vandalus, ut fideles sibi magis memoratos famulos faceret, Maturianum Maximamq; coniugali consortio sociare.

Nimis memorabile factum.

Maturianus adolescentulorum secularium more, coniugiū affectabat, Maximamq; iam deo sacrata, humanas nuptias refutabat. At ubi uentum est, ut cubiculi adirēt secreta silentia, & Maturianus nesciens quid de eo decreuerat deus, maritali fiducia quasi cum coniuge cuperet pernoctare, uiuaci uoce memorata famula Christi respōdit: Christo ô Maturiane frater, membra mei corporis dedicaui, nec possum humanū sortiri coniugium, habens iam cælestem & uerū sponsum, sed dabo consilium, si uelis poteris & ipse tibi præstare, scilicet, ut cui ego concupi-

C

Persecutionum Africæ

ui nubere delecteris, ipsiq; seruire. Ita factū est, domino procurante, ut obediens uirgini etiam adolescentiæ suæ animam lucraretur. Nesciente igitur Vandalo spiritalis secreti cōmercia, compunctus atq; mutatus Maturianus, etiam suis fratribus persuasit, ut thesaurum, quem inuenerat, haberent utpote germani, communem. Conuersus itaq; cum tribus fratribus suis, dei quoq; puella comitante, nocte clam egredientes, Tabrace no monasterio, cui præerat tunc nobilis pastor Andreas, sociantur. Illa uero haud procul monasterium incoluit puellarum. Sciscitante igitur Barbaro inquisitionibus & muneribus crebris, quod gestum erat, celeri nō poruit. Inueniens itaq; iam nō sua, sed Christi mancipia, uinculis & uarijs tormentis dei famulos insectatur. Agens cum eis, non tantum ut pariter miscerentur, sed quod grauius est, rebaptizationis cœno, fidei suæ ornamenta turbarent. Peruenit hoc ipsum usque ad noticiam Genserychi regis, qui præcepit ut tam diu torquerentur, donec illius succuberent uoluntati. Labet in modum serrarum fustes robustos ueluti palmatos, cum stipiti bus fieri, qui quatientibus tergis non solum ossa confringerent, sed etiā terebrātes aculei

intrinsicus remanerent, qui dum sanguis efflueret, dissipatis carnibus, uiscera nudarent. Sequenti die, Christo medicante, semper incolumes reddebantur. Hoc sæpius & multo factum est tempore, ut nulla plagarum uestigia uiderentur, Sancto spiritu semper curante. Post hoc Maxima dura custodia compe-
deq; crudeli extenditur, cui cū dei seruorum uisitantium non deesset frequentia, uidētibuscunctis, ingentium lignorum putrescens soluta est fortitudo. Miraculum hoc & uoce omnium celebratur, & nobis, ad quem custodia pertinebat, cum sacramēto testata est ita fuisse. At ubi Vādalus uirtutē neglexit cognoscere, diuina cœpit in domo eius uindicta carrix ira grassari. Moritur ipse, & filij simul familiæ, atq; animalia quæcunq; optima erant pariter intereunt. Remanēs itaq; dñā uidua marito, filijs, substantia destituta, seruos Christi cognato regis Serfaoni grāia muneris offert. Qui cum eos, utpote oblatos, cum gratulatione nimia suscepisset, filios uel domesticos eius sanctorum merito malus cœpit dæmon uarijs motibus agitare. Ex ordine ille cognatus, ut gestum erat, suggerit regi, decreuit statim rex cuidam gentili regi Maurorum, cui nomen erat Capsus, relegandos

Persecutionum Africae

debere transmitti. Maximam namq; famulam Christi, confusus & uictus propria uoluntate dimisit, quæ nunc superest multarum mater uirginum dei, nobis etiam nequaquam ignota. Peruenientes autem traduntur memorato regi Maurorum, cōmanenti in parte heremi, quæ dicitur Caprapieta, Vidētes igitur Christi discipuli, multa apud Gentiles illicita sacrificiorū genera, cōperunt prædicatione & conuersatione sua, ad cognitionē dei nostri, Barbaros inuitare. Et tali modo ingentem multitudinem gentiliū Barbarorum, Christo domino lucrati sunt: ubi antea à nullo fama Christiani nominis fuerat nominata, uel diuulgata. Tunc deinde cogitant, quid fieret, ut ager incultus & ingratus, uomere prædicationis Euangelicū suscipere semē, & hymbre sacri baptismatis rigaretur. Mittunt legatos, per itinera distantia deserti, perueniunt tandem ad ciuitatem Romanam. Rogatur Episcopus, ut presbyterum & ministros credenti populo destinaret. Expletur gaudio ob id, quod petebatur Pontifex dei. Construitur ecclesia, baptizatur simul multitudo maxima Barbarorū, & de lupis grex fecundus multiplicatur agnorum. Hoc Genserycho relatione sua re-

nunciat Capsus, de qua re surgens inuidia iubet famulos dei ligatis pedibus post terga currentium quadrigarum, inter spinosa loca sylvarum pariter interire, ut ducta atque reducta dumosis lignorum aculeis, innocentum corpora carperentur, ita eos ligans, ut exitum suum inuicem praeuiderent. Qui cum uincti currentibus indomitis equis, plagentibus Mauris, sese mutuo conspicerent, uale sibi in angusto furore unusquisque ita dicebat: Frater, ora pro me, impleuit deus desiderium nostrum, taliter peruenitur ad regnum caelorum.

imitabile factum dei serui.

ITaq; orando atq; psallendo, gaudentibus angelis, pias animas emisere, ubi usque in hodiernum diem non desinit ingentia mirabilia Iesus Christus noster dominus operari. Nam nobis quondam beatus Fauttinus Burtinitanus episcopus attestatus est, caecam quandam mulierem illuminatam fuisse, ubi ipse aderat praesens. Acceditur post haec aduersus dei Ecclesiam Genserychus, mittit Proculum quendam in prouinciam Eugitanam qui coarctaret ad tradendum, mysteria diuina, uel libros cunctos, ut domini sacerdotes primo armis nudaret, & ita facilius inermes

Persecutionum Africæ

hostis callidus captiuaret.

Contra illos qui sacras res inique
presumunt.

QVis non posset condolere clamantibus
sacerdotibus? Ipsi rapaci manu cuncta
depopulabantur, atq; de palliis altaris, prohi-
neas, carnisas sibi et femoralia faciebant. Qui
ramen Proculus, huius rei executor, frustra-
tim sibi comedens linguam, in breui turpissi-
ma consumptus est morte.

*Sanctissimi Valeriani episcopi patientia
cum fortitudine.*

Unc enim sanctus Valerianus Habens-
sa ciuitatis episcopus, dum uiriliter sa-
cramenta diuina ne traderet, dimicasset foris
ciuitatem, singularis iussus est pelli. Et ita
præceptum est, ut nullus eum neq; in domo ne-
q; in agro, admitteret habitare. Qui in stra-
to publico, multo tempore nudus iacuit sub
aëre. Annos natus erat plures octoginta.
Quem nos indigni meruimus salutare in ta-
li exilio: Quodam tempore paschalis solen-
nitas agebatur, & dum in quodam loco, qui
Reia uocitatur, ob diem paschalis honoris,
nostri sibi met clausam ecclesiam referarent:
comperiunt Arriani. Statim quidam presby-
ter eorum Adiut nomine, congregatam ar-

matorum manum, ad expugnandā turbam
innocentum accendit. Introēntes ē uaginis
arma corripūit, alij quoq; tēsta conscēdunt,
& per fenestras ecclesię sagittas spargunt.
Et tunc, forte audiente et canēte populo dei,
lector unus pulpito assistens alleluyaticum
melos canebat, quo tempore sagitta iacula-
tus, cadente de manibus codice, mortuus ce-
cidit: Nam & alij q̄ plurimi sagittis & iaculis
in medio crepidinis altaris probantur occi-
si, nam qui gladijs tunc interempti non sunt,
postea p̄cenis attriti, regio iussu omnes ne-
cati sunt, pręsertim maturioris ætatis. Alibi
namq; sicut in Tumorudā contigit, Galbis,
Vico, uel alijs in locis, tempore quo sacra-
menta dei populo porrigebantur, introeun-
tes maximo cum furore corpus Christi, &
sanguinem paulmento sparserunt, & illud
pollutis pedibus calcauerunt. Ipso em̄ Gen-
serychus pręceperat tempore, suadentibus
episcopis suis, ut intra aulam suam filiorum-
q; suorum non nisi Arriani per diuersa mini-
steria ponerentur. Inter alios uentū est tunc
ad Armogastē nostrum, cuius cum diu ac sę-
pius tibias torquendo tumentibus constrin-
gerent chordis, & frontem in qua uexillum
Christus suę fixerat crucis, rugatam magis

Persecutionum Africae

quàm exaratum discindētes atq; mugientes
ostenderent, nerui, ut fila araneorum, sancto
cælum respiciente, crepabant. At ubi torto-
res neruicas chordas diruptas esse uiderunt
allatis crebrius fortioribus chordis atq; ca-
ballinis, illo nihil aliud nisi Christi nomē in-
uocante, illa omnia uanescebant, sed & capi-
te deorsum dum ad unum penderet pedem,
dormire, quasi super lectū plumis stratum,
omnibus uidebatur. Quem cum Thedery-
chus regis filius, qui eius dominus erat, pœ-
nis non ualentibus capite truncari iussisset,
à suo prohibetur locundo presbytero, dicen-
te sibi, poteris eum diuersis afflictionibus in-
terficere: Nam si gladio peremeris, incipiēt
eum Romani martyrem prædicare. Tunc
Thederychus in Bizagenam prouinciam,
ad fodiēdas eum condemnat scrobes. Post-
ea, quasi ad maius dedecus, haud procul à
Carthagine ubi ab omnibus uideretur, eum
pastorem præcepit esse uaccarum. Interim
domino reuelante, cum dormitiōis suæ pro-
ximum cerneret diem, aduocat quendā Feli-
cem uenerabilem Christianum, procurato-
rem domus filij regis, qui Armogasten, ut
apostolū uenerabilem habebat, dixitq; illi:
Tempus meæ resolutionis aduenit, obsecro

le, per fidem quā utriq; tenemus, ut sub hac
ilice me sepelire digneris, redditurus deo no
stro, nisi feceris, rationem. Non quod ille cu
raret, ubi aut qualiter suum sepeliretur cor
pus, sed ut illud demonstraretur quod seruo
suo reuelauerat Christus. Respondit Felix,
& dixit: Absit à nobis confessor uenerabilis
sed sepeliam te in una basilicarū, cum trium
pho & gratia, quam mereris. Cui beatus Ar
mogastes: Non, sed quod dixi, facturum es.
Ille timens Dei hominem contristari, ue
raciter quod iusserat, promisit se esse factur
um. Statim intra paucissimos dies bonæ cō
fessionis comes, de hac uita migravit, Felix
festinauit sibi delegatum sub arbore sepul
chrum fodere, cui cum intextæ radices et so
lidatæ aridæ telluris moram facerēt, & labo
re augetur, ne tardius sancti membra cor
poris humarentur, tādē abscissis radicibus
multo altius terrā cauātes, conspiciunt sar
cophagum splendidissimi marmoris præpa
ratum, quale forte omnino nullus habuit re
gum, Sed nec quendam Archinimum nomi
ne Masculinum prætereo, qui cum multis in
sidijs premeretur, ut catholicam amitteret fi
dem, ipse eum rex postea blandiendo affati
bus inuitabat, promittens eum multis diui

62 Persecutionum Africae

rijs cumulandum, si uoluntas eius auditum
facilem commodasset. Qui cum fortis atq;
inuietus in fide maneret, iubet eū subire sen-
tentiam capitalem, ita tamen callidus occul-
te præcipiens, ut si in illa hora uibrans gla-
dij pertimesceret ictum, magis eum occide-
ret, ne martyrem gloriosum fecisset. Si autē
fortem in confessione conspiceret, à gladio
temperaret, sed ille, ut columna immobilis,
Christo solidante, fortis effectus, confessor
reueritur gloriosus. Et si martyrem inuidus
hostis noluit facere, confessorem tamē non
potuit uiolare.

Saturi fortissimum in Christo factum.

NOuimus & alium ea tempestate, no-
mine Saturum, qui cum lucidum esset
membrum Ecclesiae Christi, & prauitatem
Arrianorum libertate catholica frequenter
argueret, fuit hic procurator domus Hune-
rychi, conuenitur accusante Mauridano dia-
cono, quem Hunerychus infaustus, singula-
riter honorabat, ut fieret Satorus Arrianus.
Promittuntur honores, & diuitiae multae, si
faceret: praeparantur supplicia dira, si nolleret.
Hac opinione proposita, si regalibus iussis
non obediret prima discussiōe, statim amif-

sa domus, substantia, distractis omnibus man-
cipijs ac filijs, uxor eius, ipso presente, came-
lario ad cōiugium traderetur. Quod ille ple-
nus deo, magis, ut uelociter praeueniret im-
pios, prouocabat. Ob hanc causam, uxor eius
inducias uisa est ab his quæ exequiebantur,
nesciente marito, perisse. Accessit ad maritū
altera Eua, cōsilio magistrata, sed ille Adam
non fuit, qui illecebras uetita arboris poma
contingeret, quia non indigens, sed Saturus
uocabatur. Saturus ab ubertate domus dei,
& torrente deliciarum eius potatus. Aduē-
nit mulier ad locum, ubi maritus singularis
orabat, conscissis uestibus, crineq; soluto, se-
q; comitantibus filijs, unaq; infantulum, qui
tunc lactabatur, manibus gestiens, quæ pro-
sternens ad pedes mariti, etiam ipsa suis genua
complectitur ulnis, sibilans uociferatiōe dra-
conis: Miserere mei dulcissime, simul & rui,
miserere communibus liberis, quos conspi-
cis ipse: Non subiaceant conditioni seruili;
quos claros prosapia reddidit generis no-
bilitati: Non subiciar ego indigno & turpi con-
iugio, uiuente marito, quæ mihi semper in-
ter cœnas plaudebam de Saturo meo. Co-
gnoscit deus, quia inuitus facturus es hoc;
quod forte uoluntarie aliquāti fecerunt. Cui

18 Persecutionum Africæ

ille illud sancti Iob respondit: Tanq̃ una ex
 insipientibus mulieribus loqueris, formida-
 rem mulier, si sola esset huius uitæ amara dul-
 cedo: Artificio diaboliconiunx ministras. Si
 diligeres maritum, nunquā ad secundā mor-
 tem attraheres proprium uirum, Detrahant
 filios, separent uxorem, auferant substātiā
 domini mei, ego securus de promissis uerba
 tenebo: Si quis non dimiserit uxorem, filios,
 agros, aut domum, meus non poterit esse di-
 scipulus. Quid ultra? Discedens mulier con-
 silijs refutata, confortatus Satorius, ad coro-
 nam discutitur et spoliatur, pœnis cōteritur,
 mēdicus dimittitur. Interdicitur ei prodeun-
 di accessus, totum ei tulerunt, stolam tamen
 baptismatis auferre nō potuerunt. Post hæc
 Genserychus ecclesiam Carthaginis claudi
 præcepit, dissipatis atq; dispersis per diuersa
 exiliorum loca, quia episcopus non erat, præ-
 sbyteris et ministris, quæ uix reserata est, Ze-
 none principe supplicante, per patricium Se-
 uerum. Et sic uniuersi ab exilio redierunt,
 Quæ uero in Hispania, in Italia, Dalmatica,
 Cāpania, Calabria, Apulia, Sicilia, Sardinia,
 Brutia, Venetia, Lucania, Epiro, Hellade ges-
 serit, melius ipsi, qui passi sunt, miserabiliter
 lugendo, narrabunt: Sed iam persecutionis

Liber .II.

29

nostræ à Genserycho cum sublimiter tū crū
deliter gestæ, iste sit finis. Durauit autem in
regno annis, 37. & mensibus tribus.

LIBRI PRIMI FINIS

De Hunerycho sacrilego Liber secundus.

MOrtuo igitur Genserycho, Hunerychus Nundrius maior filius patri succedit. Qui in primordio regni, ut habet subtilitas Barbarorū, cœpit mitius & moderatius agere: Et maxime circa religionem nostram, ut etiā ubi antea sub rege Genserycho prædicatum fuerat, ne spirituales fierent conuentus, conuenticula concurrerent populorū. Et ut se religiosum ostenderet, sollicitus iubet esse requirendos hæreticos Manichæos, ex quibus multos incendit, plurimos autē deduxit nauibus transmarinis, quos pene omnes Manichæos suæ religionis inuenit, & in presbyteros præcipue et diaconos Arrianæ hæreseos, unde magis erubescens, amplius exarsit. De quibus repertus est unus, nomine Clēmētianus mo

Persecutionum Africae

nachus, illorum scriptum habēs in femore: Manichæus discipulus Christi Ihesu. Propter quod magis memoratus tyrannus ludebat, in uno displicens, quia cupiditate insatiabili uehementius inhiabat, & prouincias regni sui, uarijs calumnijs atq; indictionibus onerabat, ut de illo præcipue diceretur: Rex egens redditibus, magna calamitas est. Dedit aut licentiam, Zenone Imperatore, atq; Placida, per edicta libri rogantibus, ut Carthaginensis ecclesia sibi, quem uellet, episcopum ordinaret, quæ iam uiginti quatuor annos tali ornamento fuerat destituta. Mittit ergo tunc ad ecclesiam Alexandrū illustrē, huiusmodi legationem ferentē: ut in præsentia eius catholicus populus, dignum sibi peteret sacerdotem, destinans quoq; per notarium suum nomine iutarit edictum, quod publice legeretur, hunc continens modum: Iussit nobis dominus dicere, quia imperator Zenon, & nobilissima Placida, per Alexandrum uirum illustrem, scripserunt, pctentes ut ecclesia Carthaginis, religionis nostræ proprium episcopum habeat. Hoc fieri præcepit atq; eis rescripsit, uel legatis ab eis directis dicere iussit: ut sicut petierunt uobis episcopū, quæ uolueritis, ordinetis sub eo. Ita nostræ

Liber .II.

religionis episcopi, qui apud Constantino-
polim sunt, et per alias prouincias Orientis,
ex eius præcepto liberum arbitriū habeant
in ecclesijs suis, quibus uoluerint linguis po-
pulos tractare, & legem Christianam cole-
re, quemadmodum uos hic uel in alijs eccle-
sijs, quæ in prouincijs Africæ cōstitutæ sunt,
liberum arbitriū habeatis, in ecclesijs uestris
Missas agere, uel tractare: Nam si hoc circa
eos non fuerit reseruatum, non tantum epi-
scopus, qui ordinatus fuerit, uel clerici, sed et
alijs episcopi, cum clericis suis, qui in Africa-
nis prouincijs sunt, iubebuntur inter Mau-
ros mitti. Quod dū edictum nobis præsentibus,
quarto decimo kalen. Iuniarum uniuersæ
ecclesiæ legeretur, gemere cœpimus mis-
sitantes, eo quod insidiantibus dolis malorū
esset futura persecutio præparata, & ita dixit
se legato pbamur. Si ita est, interpositis his
conditionibus periculosis, ecclesia episcopū
non delectatur habere. Gubernet eam Chri-
stus, qui semp dignatus est gubernare. Quā
suggestionem legatus accipere neglexit, si-
mul et populus, ut tunc fieret, ait, ignis exar-
sit, cuius erat clamor intollerabilis, qui nul-
la posset ratione sedari. Ordinato itaq; epi-
scopo Eugenio uiro sancto, deoq; accepto,

Persecutionum Africæ

sublimis nata est lætitia, & gaudium cum-
 tum est Ecclesiæ dei. Exultans multitudo ca-
 tholica sub barbara dominatione, de ordina-
 tione Pontificis reparati: Nam maximus nu-
 merus iuuennum atq; adolescentularum sibi-
 met in cōmune gaudens, attestabatur, quod
 nunquam uidisset episcopum in throno se-
 dentem. Porro ille uir dei, sacerdos Eugeni-
 us cœpit per conuersationē bonorū operū,
 uenerabilis & reuerendus haberi, etiā ab eis
 qui foris sunt, & ita esse omnibus gratus, ut
 (si fas esset) animam suam pro eisdem uniuersis
 ponere delectaretur. Eleemosynas quo-
 q; tales per eū dominus dignatus facere est,
 ut incredibile uidebatur, tanta eū impende-
 re, ubi ecclesia, totū Barbaris tenentibus, nec
 unius nummi habere agnosceretur faculta-
 tem. Humilitatē in illo, charitatem, pietatem,
 diuinitus condonatā, si quisquam incipit, nō
 poterit explicare. Pecunia apud eū nūquam
 mansisse probatur, nisi forte tali hora offer-
 retur, quando sol diei explicans cursum, no-
 cturnis tenebris ordinem daret & locū. Tan-
 tum reseruabat, quantū diei sufficeret, non
 quantū cupiditas expetisset, deo nostro quo-
 tidie ingentia & maiora donante. Sed cū sa-
 ma eius esset ubiq; celebris & manifesta, cœ-

perunt exinde Arrianorum episcopi inuidia
 graui torqueri, quotidianis & præcipue Cy-
 rillus, eum calumnijs insectantes. Quid plu-
 ra? Suggesterunt regi de illo, ut suo nequaquã
 insideret throno, neq; ad dei populũ, uerbũ
 faceret cõsuetũ. Deinde quoq; mares uel fœ-
 minas in habitu barbaro incedentes, in eccle-
 sia conspicere prohiberet. Ille respondit, ut
 decuit: Domus dei omnibus patet, intrãtes
 nullus poterit expellere, maxime quia ingēs
 fuerat multitudo nostrorum catholicorum,
 in habitu illorum incedentiũ, ob hoc quod
 domui regiæ seruiebant.

Impium iussum Hunerychi.

AT ubi ab homine dei tale responsum
 accepit, statuit in portis ecclesiæ collo-
 cari tortores, qui uidentes fœminã, uel ma-
 sculum in specie suæ gentis ambulantẽ, ilico
 palis minoribus dentatis iactis in capite, cri-
 nibusq; in eisdẽ collocatis, ac uehementius
 stringentes simul cum capillis omnem pel-
 liculam capitis auferret. Nonnulli, dum hæc
 fieret, oculos amiserunt statim: Alij ipso do-
 lore defuncti. Mulieres uero post hæc pœ-
 nam, capitibus pelle nudatis, præcone præ-
 eunte, per plateas ad ostensionẽ totius ciui-
 tatis ducebantur, quod sibi (quæ patiebãtur)

D

lucrum maximū cōputabāt. Quorū nos plurimos nouimus, nescimus tñ aliquē eorum, etiam p̄cenis urgentibus, à recto itinere destitisse. At ubi isto fidelem modo infringere non ualuit ullum, cogitat, ut nostræ religionis homines in aula eius constituti, neq; annonas, neq; stipendia solita peterent. Addidit quoq; & laboribus eos contere rusticanis, dirigit uiros ingenuos & admodū delicatos, ad cāpum Vticensem, ut sub ardētis solis incendio, cespites messium defecarent. Vbi omnes cum gaudio pergentes, in domo lætabantur. In quorū contubernio qdam fuit, aridā habens manū, quæ pannos quā plurimos nullū ei præstiterat obsequiū, qui cum ueraciter excusaret se operari non posse, magis uiolēter iussus est pergere: Sed ubi ad locū uentū est, & præsertim pro eo orando ingemuerunt oēs, pietate diuina, illa arida incolumis cōfessoris restituta est manus. Hinc iam Hunerychi p̄secutio doloris, atq; parturitionis nostræ sumpsit initiū. Ipse autē qui sese iādudum bene oībus ostenderat, desiderans post obitū suū, filijs (quod nō contingit) regnum statuere. Dederychum fratrem filiosq; Gētonijq; fratris nihilominus filios crudeliter cōpit insequi, quorum nul-

lum dimitteret, nisi ei mors desiderij sui uoluntatem auferret. Primo sciens uxore The-
derychi astutam (credo ne forte maritū, aut
maiores filij, quia prudens uidebatur et sa-
piens, cōsilijs acrioribus aduersus tyrānum
armaret) crimine imposito, gladio eā interfi-
ci iubet. Post quā occiditur & ille filius ma-
gnus, literis institutus, cui secundum cōstitu-
tionem Genserychi regis, eo quod maior om-
nibus esset, regnum inter nepotes potissi-
mum debebatur, accenditur adhuc crudeli-
us aliquid perpetrare.

Iniustissimum & impiissimum factum.

AStante uulgo in media ciuitate p gra-
dibus plateæ nouæ, episcopū suæ reli-
gionis, nomine Iocundū, quē patriarcham
uocitabant, præcepit incendio concremari,
ob hoc, quod in domo Thederychi germa-
ni regis acceptissimus habebatur, cuius for-
te suffragio, memorata domus regnum po-
terat obtinere, in quo impietatis scelere futu-
rum nobis adesse prospeximus malum, aien-
tes inuicem singuli nobis: Qui est suo ita cru-
delis effectus in sacerdote, quādo nostræ re-
ligioni, uel nobis parciturus est iste? Tūc &
Geronij maiorem filium, nomine Godagis,
cum uxore, absq; solatio seruii, aut ancillæ,

Persecutionum Africæ

crudeli exilio delegauit, fratrem uero Therserychum post occisionē uxoris & filij, nudum atq; destitutū similiter relegauit. Post cuius mortem, qui supererat, infantulū duasq; filias eius adultas, impositas asinis, longius affligendo proiecit: Sed & comites quā plurimos, & nobiles gentis suæ, obiectionibus falsis insectans, ob quod se germanos facerent, alios incendit, alios gladio iugulauit. Imitator existens Genserychi patris, qui sui fratris uxorem ligato pondere lapidum, in Ausagam fluuium Cirtensem fœtidum iactando demersit. Et post necē matris etiam interfecit filios. Sed & multos Genserychus pater moriens, sacramento interposito, commendauerat, quos ille immemor fidei, & sacramenti uiolator, diuersis pœnis & incēdijs trucidauit. Nam Eldicum, quem pater quondam præpositū secerat regni, iam annosum atq; ueteranum, cum dedecore capite trucauit eiusq; uxorem, cum alia nomine Themaria, in medio ciuitatis incendit. Quarum corpora per uicos & plateas trahi mandauit, q̄ tota die iacētia, rogatus à suis episcopis, uix uesperī sepeliri concessit. Caniut namq; Eldici fratrem, qui ad ecclesiam eorum cōfugerat, occidere non potuit, quem tamen in lo-

co latrinarum obsceno conclusit, multoq;
eum ibi tempore degere statuit. Postea cum
caprario quodā, & rustico ad faciēdas scro-
bes uineis profuturas condemnauit. Quos
etiam duodecies per annum .i. per singulos
menses flagellis crudelibus dissipabat, uix
modico aquæ cibariq; panis concessio. Hoc
per quinq; uel amplius perpeffi sunt annos
quibus hæc supplicia sufficere poterant ad
æternam mercedem, si catholici fuissent &
fidei suæ merito memorata perferrent. Sed
ideo istud filere nequiuimus, ut impietas re-
gis etiam in suis, minime fileretur, qui nō so-
lum episcopum suum locundum, ut superi-
us demonstrauius, flammis adussit, sed &
presbyteros & diaconos suos .i. Arrianos
quāmplurimos incendit, sed insuper bestiis
mācipauit. Amputatis igitur in breui omni-
bus, quos timebat, & solidās sibi, ut putabat,
regnum, quod breue futurum erat & cadu-
cum, ex parte ociosus atq; securus, uniuersa
tela furoris in persecutiones conuertit. An-
te persecutionis tamen tempestatem multis
præeuntibus uisionibus & signis imminens
demonstratum fuerat malum.

*Visiones ante persecutionis tempora
uise à fratribus.*

NAm ferme ante biennium quam fieret, uidit quidam ecclesiam Faustii solito ornatu fulgentem, & dum lætaretur cādere tanti fulgoris, cereis quoque fulgētibus, palisq; uelaminum, ac lampadibus rutilantibus subito (ait) luminis illius concupiscibilis extinctus est fulgor, ac tenebris succedentibus, aduersarius naribus natus est fœtor, omnisq; illa abbatum turba, expellentibus gubusdā Aethiopibus, eiecta est foras. Ob hoc magis lamentandum, quod eam in claritate pristina nequaquā uiderit iterū restitutam. Nam uisionem istā, nobis præsentibus, sancto retulit Eugenio. Vidit & quidam psbyter ipsam Faustii basilicam, refertam turba in numerabilium populorū, & post paululum euacuata, & repletam multitudine porcorum atq; caprarum: Item alius uidit arēā triceam uentilationi paratam, granis adhuc uentilatoris iudicio necdum à palea separatis, & dum ingentis massæ (licet confusæ) magnitudinem miraretur, subito ecce turbo ueniens tempestatis sonuago flatu, cœpit aduentum suum, surgente puluere, demonstrare cuius impetu palea illa omnis omnino uolauit, remanētibus granis, post hæc uenit quidam procerus, splendido uultu habitusq; ni-

rido fulgens, cœpitq; grana uacua, macilent
 ra atq; similagini reproba purgando proij-
 cere, quæ diu examinans uix magnitudinem
 illius massæ licet probatæ, ad aceruū tamen
 perduxit exiguum. Item alius ait: Stabat qui
 dem præcellus super montem domini, qui
 Ziquensis dicitur, & clamabat dextra læua-
 q;: Migrate, migrate. Alius cōspexit ruben-
 te caelo turbatas sulphureas nubes, quæ in-
 gentes cœperunt lapides iaculari. Qui lapi-
 des dum cecidissent in terram plus accende-
 bantur & maioribus flammis ardebant, atq;
 intrantes in penetralia domorum, quos inue-
 nerant, accendebant. Qui aut uidit, ait, cū se
 in quodam cubiculo abscondisset, misratio-
 ne diuina ad eum flamma non potuit perue-
 nire, reor, ut illud propheticum cōpleretur:
 Claude ostium tuum, & abscondere aliquan-
 tulum, donec transeat ira dei.

visio sancti Pauli,

Vidit & uenerabilis Paulus episcopus ar-
 borem usq; ad caelos ramis florētibus
 extensam, quæ etiam dilatatiōe sua omnem
 Africam opacabat. Et cum uniuersi eius ma-
 gnitudine & speciositate gauderēt, ecce sub-
 ito uenit asinus (inquit) uiolentus, qui defri-
 cans ceruicē suam, super robur radicū eius,

impulſu ſuo cum ingenti ſonitu, illam mirabilem arborem elihit ad terram.

Viſio Quintiani epiſcopi.

S Ed Quintianus uenerabilis epiſcopus, uidit ſe ſuper montem quendam ſtare, de quo conſpiciebat gregem innumerabilem ouium, & in medio gregis duæ erant olæ nimium bullientes. Aderant autem ouium occiſores, quarum carnes ollis bullientibus demergebāt. Et cum ita fieret, omnis illa magnitudo conſumpta eſt gregis. Reor ego illas duas ollas, Siccenſem & Larenſem duas eſſe ciuitates, in quibus multitudo prima fuerat congregata, & à quibus initium incendium ſumpſit. Aut Hunerychum regem & Cyrillum epiſcopum eius. Sed de multis uiſionibus, quia breuitati conſulendū fuit, hæc dixiſſe ſufficiat. Quid ultra? Cenſet primo tyrānus iuſſiōe terribili, ut nemo in ei⁹ palatio militaret, neq; publicas ageret actiones, niſi ſeſe Arrianum feciſſet. Quorum ingens numerus uigore inuiſto, ne fidē perderet, militiam tēporalem abiicit, quos poſtea domibus omniq; ſubſtantia expoliatos, in inſulas Siciliam, & Sardiniam relegauit. Quinetiam ſtatueret per totam Africam feſtinauit, ut noſtrorum epiſcoporum deſunctorum hiſcum

Liber .II.

41

sibi & substantiam uendicaret, qui autē defuncto succedere poterat, non ante ordinaretur, nisi fisco regali quingentos solidos obtulisset. Sed hoc ædificium ubi construere uisus est diabolus, statim illud destruere dignatus est Christus.

Auaritia impij Principis.

Svgerunt ei domestici sui, dicentes: Si istud firmauerit præceptio nostra, notum in partibus Thraciæ & alijs regionibus constituti, peiora incipient pati. Præcepit deinde sacras uirgines cōgregari, dirigēs Valdolos cum suæ gentis obstetricibus, ad inspicendum & contractandum, contra ius ueræ cunditiæ & pudoris, ubi nec matres aderant, nec aliqua catholica matronarum, quas torquentes graui suspendio, atq; ingentia pondera pedibus colligantes, laminasq; ferreas ignitas, dorso, uentri, māmellis & lateribus, apponebant. Quibus inter supplicia dicebatur: Dicite, quoniā episcopi uestri uobiscum concūbunt, & clerici uestri, quarū acerbitate pœnarum plurimas tunc scimus extinctas. Aliæ, quæ remanserunt, uentribus arescentibus factæ sunt curuæ. Nitebatur enim semper tam inuenire, per cuius aditū publicam, sicut fecit, persecutionem faceret. Et ita faciēs nul-

D S

¶ Persecutionum Africae

lo modo inuestigare potuit, quomodo Christi Ecclesiam macularet.

Tollerantiam fidelium et impietatem tyranni.

QVibus autem prosequar fluminibus la-
chrymarum, quando episcopos, pres-
byteros, diaconos, & alia ecclesiae membra,
id est, quatuor milia nongentos septuagin-
ta sex, ad exilium heremi destinavit? Inter
quos erant podagrici quàm plurimi, alij pro-
pter ætatem annosam, lumine temporali pri-
uati. In quorum erat numero beatus Felix
Abbiritanus episcopus, habens iam in epi-
scopatu quadraginta quatuor annos, qui pa-
ralysi morbo percussus, nec sentiebat quicquid,
nec penitus loquebatur. De quo nos maxi-
me cogitantes, quod non posset iumēto por-
tari, suggestimus, ut à suis rex peteretur, ut
saltem eum prope moriturū Carthagini esse
iuberet, quod ad exilium nulla posset ratio-
ne perducī. Quibus ita fertur tyrannus cum
furore dixisse: Si animali sedere non po-
test, iungantur boues indomiti, qui eum col-
ligatum funibus trahendo pducant ubi ego
præcepi. Quem ex transuerso, super burgo-
nem uinctum, quasi quoddam lignum trun-
cum, toto itinere portabamus. Congregan-

Liber. II.

tur uniuersi in Siccensem & Larensem ciuitatem, ut illuc occurrentes Mauri, sibi traditos ad heremum perducerent. Superuenientes igitur comites duo, subtilitate dānabili, blandis sermonibus cum dei cōfessoribus agere cœperunt. Quid uobis, inquit, uidetur, ut ita pertinaces sitis, & domini nostri praeceptis minime obtemperetis, qui esse poteritis in conspectu regis honorabiles, si eius festinetis facere uoluntatem? Statim illis ingentis uociferatione clamantibus & dicentibus: Christiani sumus, catholici sumus, trinitatem unum deum inuiolabiliter confitemur. Inclūdūtur grauiori et adhuc latiori custodia, ubi nobis dabatur copia introcundi, & uerbum admonitionis fratribus faciendi & diuina ministeria celebrandi. Ibi et infantuli suere quāmplurimi, qui genitrices materno sequebantur affectu. Aliæ gaudentes, aliæ retrahentes, aliæ gaudebant se martyres peperisse, aliæ moliendo diluuiū rebaptizationis nitebantur à confessione fidei reuocare, nullum tamen tunc blandimenta uicerunt, nec carnalis pietas aliquē inclinauit ad terram.

Factum sanctæ femine.

NAm quæ dā tunc quæ fecerit anus, breuiter referre delectat: Dum iter age-

Persecutionum Africæ

remus, cum dei exercitu comitantes, & magis
ferre noctibus pmouimus, ppter ardorē.
Conspicimus mulierculam sacculum & alia
uestimenta portantem, manu infantulū unū
tenentem, atq; his sermonibus consolātem:
Curre domine meus, uides uniuersos san-
ctos, quomodo pergunt, & festinant hila-
res ad coronam? quam nos cum increpare-
mus, quod importuna uideretur, aut uiris,
pro sexu, iungi, aut exercitui Christi sociari.
Respondit: Benedicite, benedicite, etiā orate
pro me, & pro isto nepote paruulo meo, q̃a,
& si peccatrix, filia sum quondam Zurinane
ciuitatis episcopi. Cui nos: Et quare ita abie-
cte ambulas, uel qua ratione de tam longo
itinere huc pergere demonstraris? Quæ re-
spondit: Cum hoc paruulo seruo meo, ad
exilium pergo, ne inueniat eum solum inimi-
cus, & à uia ueritatis reuocet ad mortē. Ad
hæc uerba repleti lachrymis, nihil dicere ua-
luimus, nisi ut uoluntas fieret dei. Sed ubi ad-
uersarius, quoniam forte dicebat: Partiar spo-
lia, replebo animam meam, interficiam gla-
dio meo, dominabitur manus mea, nullum
potuit occupare, inquit angusta & teterri-
ma loca, in quorum conclauius dei exerci-
tum coarctaret. Tunc eis etiam uisitationis

humanæ negata est consolatio. Puniuntur
& custodes fustibus, & grauius affliguntur.
Iactantur confessores Christi super inuicem
angustia coarctante, unus super alium, ut a-
gmina locustarum, & ut proprie dicatur, in
grana preciosa frumentorum. In qua cōsti-
patione, secedendi ad naturale officium nul-
la ratio sinebat, sed locum stercoreis & urinæ
urgente necessitate, ibidem faciebant, ut ille
tunc fœtor & horror uniuersa pœnarū ge-
nera superaret.

Sanctissimi episcopi charitatem.

AD quos aliquando dando ingentia
munera Mauris, dormientibus Van-
dalis, uix iam admissi sumus intrare. Qui in-
troeuntes ueluti in gurgite luti, usq; ad ge-
nua cœpimus mergi. Illud tunc Hieremiæ
uidentes completum: Qui nutriti sunt in cro-
ceis, amplexati sunt stercorea sua. Quid mul-
ta: Præcepti sunt undiq; perstrepenibus Mau-
ris, ad iter ubi destinati fuerant, properare.
Exeuntes itaq; die dominica, oblita habentes
stercoribus uestimenta, facies, simul & capi-
ta, à Mauris tamen crudeliter minabantur,
hymnum cum exultatione decantantes do-
mino: Hæc est gloria in omnib' sanctis eius.
Aderat enim tunc ibi beatus pontifex Cy-

40 Persecutionum Africæ

prianus, Vnzibilinensis episcopus, consolator egregius, qui singulos pio & paterno fo-uebat affectu, non sine fluminibus currentium lachrymarum, paratus pro fratribus animam ponere, & se ultroneum, si dimitteretur talibus passionibus, dare, qui tortū, quod habuit, egentibus fratribus in illa tunc necessitate expendit, quærebat enim occasionem, qualiter confessoribus sociaretur, ipso animo & uirtute confessor, qui postea per multas agones & squalores carceris, in exilio quod desiderabat cum exultatione, perrexit. Quantæ & tunc multitudines de diuersis regionibus & ciuitatibus, ad uisendos martyres dei concurrerint populorum, testantur uia uel semita, agmina uisentium nequaquam capientes, per uertices motium concurrentia, turba fidelium inestimabilis descendebar, cereos manibus gestans, suosque infantulos uestigijs martyrum proiciens, ita uoce clamabat: Quibus nos miseros relinquitis, dum pergitis ad coronam? Qui hos baptizaturi sunt paruulos fonte aquæ perennis? Qui nobis poenitentia manus collaturi sunt, et reconciliationis indulgentiam obstrictos peccatores uinculis soluturi? Quia dictum est: Quodcumque solueritis super terram, erit solutum & in cæ-

lis. Qui nos solennibus orationibus sepulta
ri sunt morientes? A quibus diuini sacrificij
ritus exhibendus est consuetus? Vobiscum et
nos libebat pergere, si liceret, ut tali modo
filios à patribus nulla necessitas separaret. In
his uocibus & laudibus, nullus iam pergere
admissus est consolatorum, sed arcebat
multitudo ad currendum, ut ubi tunc Mau-
ris erat præparata, laboriosam caperemus
mansionem. Qui cum senes deficeret, & alij
forte, & si iuuenes delicati, coeperunt primo
hastilium cuspidibus ad currendum, & lap-
dibus tundi, unde magis deficientes amplius
lassabantur. Postea uero imperatū est Mau-
ris, ut eos, qui ambulare nō poterant, ligatis
pedibus uelut cadauer animalis mortui, tra-
herent per dura & aspera loca, ubi primo ue-
stimenta, postea singula membra carpeban-
tur, quia per gladios acutos petrarū, hic ca-
put conterebatur, alibi fundebantur latera,
& ita inter trahētium manus spiritus exhal-
bant. Quorum numerum colligere nec ua-
luimus, multitudine coercente. Extat tamen
per totum aggerem publicum uilis sepultu-
ra sanctorum, loquentibus tumultis. Reliqui
habiliores ad solitudinis loca perueniunt,
in quibus collocati ad uescendum hordeum

ut iumenta, accipiunt. Vbi etiam uenenatorum animalium atq; scorpionum tanta esse dicitur multitudo, ut ignorantibus incredibilis uideatur, quæ solo flatu etiam procul positos ueneni uirus infundat. Scorpio autem percussus nullum dicunt aliquando euasisse. Quorum feritas uirulenta, usq; ad præsens Christo defendente, nullum seruortu eius docetur nocuisse. Sed cum illi aluntur hordeis granis, postea & hoc ablatum est, quasi non posset deus, qui pluerat patribus manna, pascere etiam tali exilio mancipatos. Cogitat acriora aduersus Ecclesiam dei, ut quæ membra aliqua absciderat, laniando perderet corpus. Nā die Ascensionis domini, legato Zenonis imperatoris, rege non præsentē, legendum mea ecclesia episcopo Eugenio direxit præceptum, tali tenore scriptum, quod etiam uere darijs currentibus destinauit. Hunerychus rex Vandalorum & Alanorum, uniuersis episcopis homousianis. Non semel, sed sæpius constat esse prohibitum, ut in sortibus Vandalorum, sacerdotes uestri conuentus minime celebrarent, nec sua seditione animas subuerterent Christianas. Quam spernentes rem, plurimi nunc sunt reperti contra interdictum, Missas in sortibus Vandalorum

facere, asserentes se integram regulam Christianæ ac ueræ fidei tenere. Et quia in provincijs à deo nobis concessis, scandalū esse nolumus, ideoq; dei prouidentia cum cōsensu sanctorum episcoporum nostrorum, hoc nos statuisse cognoscere, ut ad diem kal. Ianuariarum proxime futurarū, omīssa omī formidinis excusatione, omnes Carthagini conueniatis, ut de ratione fidei cum nostris uenerabilibus episcopis possitis inire conflictum, ut et fidem homousianorum, quam defenditis, diuersis scripturis proprie approbetis, quo possit agnosci, si integram fidem teneatis. Huius autem edicti tenorem, uniuersis cōepiscopis tuis per uniuersam Africam constitutis direximus. Data sub die tertio decimo kalen. Iulias, anno septimo Hunerichi. Cognoscentes igitur qui aderamus simulq; legētes, contritum est ex templo cor nostrum, & contenebrati sunt oculi nostri. Et uere tunc dies festi nostri conuersi sunt in luctum, & cantica in lamentationem, dū edicti tenor indicaret futuræ persecutionis furorem. Et præsertim ubi dixit: in provincijs nobis à deo concessis, scandalum esse nouimus. Tractatum est, quid fieret, nullum inuenit remedium imminens calamitas. Tūc san

cto Eugenio rationabilis uisa causa est, si cor
 barbarorum molliretur suggerendo, si lege
 da daretur tali textu epistola conscripta.
 Oportens animæ, uel uitæ æternæ, ac fidei
 Christianæ causa tractatur, intrepide (sic ut re
 galis prouidentia compromissu) necesse est,
 quod comperit, suggeratur. Nuper potestas
 regia per uicarium notarium, paruitatē me-
 am admonere dignata est, qui nobis merito
 religionis ac fidei præcepta eius in ecclesia,
 præfente clero & plebe recensuit. Ex cuius te
 nore cognouimus ad omnes cœpiscopos
 præceptum regium similiter emanasse, ut die
 constituta pro disputatione fidei ueniatur,
 qd nos uenerabiliter accepisse suggessimus.
 Cui præfato notario humilitas mea sugges-
 sit, debere etiam transmarinarum omnium
 parium, qui nobiscum sunt, una religiōe uel
 cōmunionē consortes agnoscere, quia ubiq;
 regno obtemperant uniuersi, maxime quod
 totius mundi sit causa, non specialis prouin-
 ciarum Africanarum tantummodo. Et quia
 sancto responso suggerendum me promissi
 oblaturū, merito suppliciter precor magnifi-
 centiam tuam, ut ad domini et clementissimi
 regis aures memoratam suggestionem per-
 ferre digneris, quo eius clementia dignāter

Liber .II:

agnoscat, nos disputationem legis, cum adiutorio dei nullatenus declinare, uel fugere, sed sine uniuersitatis assensu nos non debere asserendæ fidei nostræ causas assumere. Propter quod petimus, ut benignitate, qua tantus est, & iustitia sapientiæ suæ, dignetur annuere. Data ab Eugenio episcopo Ecclesiæ catholicæ Carthaginensis.

SED CVM suggestio hæc à beato Eugenio offerretur, ille, qui iam cōceperat dolorem, urgebatur, ut iniquitatē grauius patiturir, ita sancto Eugenio episcopo per Cubadum præpositum regni sui mandasse uidetur: Subde mihi uniuersum orbem terrarū ut sub potestate mea totus mundus redigatur, & facio Euangelium, quod dicis. Ad quod beatus Eugenius respōdit, ut potuit: Quod rationem, inquit, non habet, dici non debuit. Sic est hoc, ac si modo dicatur homini, ut per auras feratur, & uolet, quod moris non est humanæ naturæ, Dixi enim: Si nostram fidem, quæ una & uera est fides, potestas regis agnoscere desiderat, mittat ad amicos suos. Scribam & ego fratribus meis, ut ueniāt episcopi nostri, qui uobis nobiscum, cōmunem fidem nostram ualeant demonstrare. Et præcipue ecclesiæ Romanæ, quæ caput

Persecutionum Africae

est omnium ecclesiarum. Ad hæc Cubadus:
Ergo tu & dominus meus rex similes estis?
Eugenius episcopus dixit: Ego regi similis
non sum, sed dixi: Si ueram cognoscere desi-
derat fidem, scribar amicis suis, ut dirigat epi-
scopos nostros catholicos, & ego scribam epi-
scopis meis, quia catholicæ fidei uniuersæ una
est causa. Hoc agebat Eugenius, non quod desi-
issent in Africa, qui aduersariorum obiecta
refellerent, sed ut illi uenirent, qui alieni ab
eorum dominatu, maiorem fiduciam liberta-
tis haberent, pariterque oppressione nostræ
calumniam uniuersis populis nunciarent. Il-
le autem qui necebat dolos, audire noluit ra-
tiones, agens argumentationibus crebris, ut
quoscunque episcoporum audierat eruditos,
uarijs insectationibus agitaret. Iam ad exili-
um Vinianense, Secundum, Donatianum, im-
positis centum quinquaginta fustibus, mise-
rat episcopos, nec non & sub Fetulense præ-
sidium, Verum, Acutum. Tunc & uenerabi-
les Mansuerum, Germanum, Fuscum, & mul-
tos alios, fustigauit. Dum hæc geruntur, im-
perat, ut nostræ religionis, illorum mensa nul-
lum communem haberet, neque cum catholicis
omnino uescerentur. Quæ res non ipsis ali-
quod præstitit beneficium, sed nobis maxi-

Liber II.

num contulit lucrū. Nam si sermo eorum, dicente Apostolo, sicut cancer consuevit serpere, quāto magis cōmunis mensa ciborum potuit inquinare? cum dicat idem Apostolus: cū nefarijs nec cibū habere cōmunem. Sed cum ignis iam persecutionis accendere tur, & flamma infestantis ubiq; regis arderet, ostendit dominus noster miraculū per seruum suum fidelem, quod praeterire nō debeo, Fuit in eadem ciuitate, id est, Carthagini, cæcus quidam huius ciuitatis notissimus nomine Felix.

Quod in die sacro epiphaniarum apud antiquos baptismum fieret.

Hic uisitat a domino, diciturq; ei nocte per uisum: Fuge & uade ad seruum meum Eugenium episcopum, & dices ei, quia ego te ad eum direxi. Et illa hora, qua benedixit fontem, ut baptizentur accedentes ad fidem, continget oculos tuos, & aperientur, & uidebis lumē. Qui cum tali uisione cōmōnitus est, cogitat apud se, quomodo assolet deludi per somniū, surgere noluit cæcus, sed cum iterum mergeretur somno, similiter ut ad Eugenium pergeret, cōpellitur. Rursum negligit. Tertioq; festinanter & grauiter increpatur. Excitat puerum, qui ei solitus erat

manum porrigere, pergit ueloci agilitate ad
 Fausti basilicam, orat, & ueniens cum ingen-
 tibus lachrymis, suggerit cuidam diacono
 nomine Peregrino, ut cum episcopo nuncia-
 ret, indicans se habere aliquod secreti genus
 intimandum. Audiens episcopus, iussit ho-
 minem introire, iam enim ob celebritatē fe-
 stiuitatis, hymni nocturni p̄ totā ecclesiam,
 canente populo, increpabant. Indicat cæcus
 antistiti ordinem uisionis suæ, dixit quē illi:
 Non te dimittā, nisi mihi, sicut à dño meo ius-
 sus es, reddideris oculos meos. Cui Eugen-
 ius sanctus: Recede à me frater, peccator sum
 & indignus, & super omnes homines delin-
 quentes, utpote, qui & in hæc tempora ser-
 uatus sum. Ille autem tenens genua eius, al-
 iud non dicebat, nisi illud, quod iam dixerat,
 sicut iussum est, redde mihi oculos meos. At-
 tendens quoq; Eugenius inuerecundam cru-
 delitatem, & quia iam tempus urgebat, per-
 git cum eo, comitante officio clericorum, ad
 fontem, ubi flexis genibus, cum ingenti ge-
 mitu, pulsans singultibus cælum, crispātem
 benedixit aquæ fontem. Et cum cōpleta sur-
 rexisset oratione, ita cæco respondit: Iam ti-
 bi dixi frater Felix, peccator homo ego sum
 sed qui te dignatus est uisitare, præstet tibi

Liber .II.

39

secundum fidem tuam, & aperiat oculos tuos, simulq; uexillo crucis consignans oculos eius, statim cæcus uisum, domino reddente, recepit. Quem secum, quousq; baptizaretur ibi detinuit. Ob hoc tantum miraculum populus excitatus, comprimere uirum, qui receperat lumen, cœperunt, fit postea manifestum Ecclesiæ uniuersæ. It ad altare cū Eugenio, sicut mos est, qui fuerat cæcus, suæ salutis oblationem domino redditurus, quā episcopus accipiēs, altari imposuit, fit strepitus, gaudio prouocante, inæstimabilis populorum. Statim nuncius pergit ad tyrannū. Rapi-
tur Felix, inquitur ab eo, quid factum sit qualiterq; recepit lumen. Dixit ille ex ordine totum, dicuntq; Arrianorū episcopi: hoc Eugenius per maleficia fecit. Et quia oppressionē confusi, lumen non potuerunt nubillare, eo quod Felix uniuersæ ciuitati manifestus esset & notus, tamē uolebant eum, si fas esset necare, quomodo Iudæi suscitatum Lazarum cupiebant occidere. Appropinquare iam futurus dies ille & calumniosus februariarum kalen, ab eodem statutus. Cōueniunt non solum uniuersæ Africæ, uerū insularum multarū episcopi, afflictione & more rore cōfecti, Fit silentiū diebus multis, quo-

Persecutionum Africae

usq; peritos, quousq; et doctissimos uiros in
terrim separaret, calūnijs appositis necādos.

Incenditur sanctus Letus.

NAm unum ex ipso choro doctōrū, no
mine Letū, strenuū atq; doctissimum
uirum, post diuturnos carceris squalores in
cendio concremauit, æstimās, quod tali ex
emplo timorē incuteret reliquis, & læsurā.
Tandem uenitur ad disputationis conflictū,
ad locum scilicet, quem elegerant aduersa
rij. Vitantes igitur nostri uociferationis tu
multus, ne forte postmodum Arriani dice
rent, quod eos aliquis nostrorum oppresse
rit, deligunt de sese nostri, qui pro omnibus
responderent. Collocat sibi Cyrillus cū suis
satellitib⁹, in loco excelsō superbissimū thro
num, astantibus nobis. Dixerūtq; nostri epi
scopi: Illō est semper tractanda locutio, ubi
superba nō dominatur potestatis elatio, sed
ex consensu cōmuni conuenitur, ut cognito
ribus discernētibus, partibus agentibus, qđ
uerum est, agnoscatur, nunc autem quis erit
cognitor, quis examinatur, ut libra iustitiæ,
aut bene prolata confirmet, aut improbe as
sumpta refellat. Et cum talia & alia dicerēt,
notarius regis respondit: Patriarcha Cyril
lus dixit, aliquos uestrum superbe & illicite

Liber .II.

sibi nomen catholicorum usurpasse. Nostri
testati dixerunt: Legatur nobis, quo conce-
dente istud sibi Cyrillus nomen assumpsit.
Et exinde strepitum excitantes, calumniari
aduersarij cœperunt. Et quia hoc nostri pe-
tebant, ut saltem si examinare non licet pru-
denti multitudini, uel hæc expectare liceret,
subentur uniuersi filij catholicæ ecclesiæ, qui
aderant, centenis fustibus cædi. Tunc clama-
re cœpit beatus Eusebius: Videat deus uim,
quam patimur, agnoscat afflictionem, quam
à persecutoribus sustinemus. Cōuersi q̃q̃ no-
stri Cyrillo dixerunt: Propone quod dispo-
nis. Cyrillus dixit: nescio latine. Nostri dixe-
runt episcopi: Semper te latine esse locutum
manifeste nouimus, modo excusare non de-
bes, præsertim, quia tu huius rei incendium
suscitasti. Et uidens catholicos episcopos ad
conflictū magis fuisse paratos, omnino uole-
bat audientiam diuersis cauillationibus de-
clinare. Quod ante nostri præuidentes, libel-
lum de fide scripserunt, satis decenter suffi-
centerq̃ conscriptum, dicentes: Si nostram f̃-
dem cognoscere desideratis, hæc est fides,
quam tenemus.

Gennadius in catalogo uirorum

illustrium.

¶ Persecutionum Africæ

EVgenius Carthaginensis, Africæ ciuitatis episcopus, & confessor publicus, admonitus ab Hunerycho Vandalorum rege, catholicæ fidei expositionem, & maxime uerbi homouisiō proprietatem disserere, cū cōsensu omnium Africæ & Mauritaniæ, & Sardinia atq; Curlicæ episcoporum & confessorum, qui in catholica Ecclesia permanserant, composuit librum fidei, sanctarū scripturarum sententiarū communium, quē per collegas confessionis suæ porrexit. Iā uero asportandus pro fidelis linguæ remuneratione in exilium, epistolas uelut commonitorias fidei, & unius sacri & conseruandi baptismatis, ouib⁹ suis, quasi pastor sollicitus, dereliquit. Alter cationes quoq; quas cum Arianorum præsulibus, per inter nuncios habuit, conscripsit, & regi legendas, per maiorem domus eius transmiſit. Similiter & preces pro quiete Christianorum, eidem uelut apologias obtulit. Viuere adhuc ad confirmationem Ecclesiæ dicitur.

Liber catholice fidei.

REgali imperio, fidei catholicæ, quā tenemus, præcipimur reddere rationē. Ideoq; aggredimur pro nostrarum uirium mediocritate, dei adiutorio, fidem, quā credi

Liber .II.

mus, uel prædicamus, breuiter intimare. Primum igitur de unitate substantiæ patris & filij, quod Græci homouſion dicunt, exponendū nobis eſſe cognoſcim⁹. Patrē ergo & Filium & Spiritum ſanctum, ita in unitate deitatis profiteamur, ut & patrem in ſua proprietate perſonæ ſubſiſtere, & filium nihilominus in propria extare perſona, atq; ſpiritum ſanctum perſonæ ſuæ proprietatem retinere, fidei confeſſione fateamur. Non eundem aſſerentes patrem quē filium, neq; filiū conſiſtentes, qui pater ſit, aut ſpiritus ſanctus, neq; ſpiritum ſanctum accipimus, ut aut pater ſit, aut filius, ſed ingenitum patrem, & de patre genitum filium, & de patre & filio procedentem ſpiritum ſanctum, unius credimus eſſe ſubſtantiæ & eſſentiæ, quia ingeniti patris, & geniti filij, et procedentis ſpiritus ſancti una eſt deitas, tres uero perſonarum proprietates. Et quia contra hanc catholicā, uel apoſtolicam fidē, exorta hæreſis, nouitatem quandam induxerat, aſſerens: filium non de patris ſubſtantiā genitum, ſed ex nullis extrinſecis, id eſt, ex nihilo ſubſtituiſſe, ad hanc impietatis profeſſionem, quæ contra fidē emerſerat, reſellendam & penitus abolendam homouſiō ſermo Græcus poſitus eſt, quod in-

86 Persecutionum Africae

interpretatur unius substantiae uel essentiae, significans filium, non ex ullis extantibus nec alia substantia, sed de patre natum esse. Qui ergo putat homouision auferendum, ex nihilo uult asserere filium exutisse. Sed si ex nihilo non est, ex patre sine dubio est. Et recte homouision, unius cum patre substantiae filius est. Ex patre autem esse, id est, unius cum patre substantiae, his testimonijs approbatur Apostolo dicente: Qui cum sit splendor gloriae & figura substantiae eius, & substantiam noluerunt audire haeretici. Dixit alius propheta: Non audierunt uocem substantiae. Quam uocem substantiae contemptam, terribili contestatione increpans, ad eundem prophetam loquitur, dicens: Super montem accipe planctum, & super semitam deserti tactum, quia defecerunt, eo quod non sint homines, nec audierunt uocem substantiae, à uolatilibus caeli usque ad pecora. Et rursus eos qui à professione unius substantiae declinantes, in eadem fidei substantia stare noluerunt. Increpat deus: Si stetissent in substantia mea auertissem utique eos à uia sua mala, & pessimis cogitationibus suis. Et iterum non extra substantiam patris filium confitendum, sed in eadem fidei mente contuendum aperissi.

Liber .II:

me declaratur, dum dicitur per prophetā:
 qui stetit in substantia domini, & uidit uer-
 bum eius. Patris ergo substantiam filiū esse,
 prophetis iam olim destinatum est oracu-
 lis, dicente Salomone: Substantiam enim et
 dulcedinem tuam, quam in filio habes, ostē-
 debas, quia in figura & imagine panis cæle-
 stis, populo Israel cælitus apparet profluxis-
 se. Quod ipse dominus in Euangelio expo-
 suit dicens: Nō Moyses dedit uobis panem
 de cælo, sicutq; panem esse definiens, cū di-
 cit: Ego sum panis uiuus, qui de cælo descen-
 di. De quo etiam propheta dicit, Panem an-
 gelorum manducauit homo. Nam quo ad-
 huc euidentius patris & filij substantiæ uni-
 tas, & diuinitatis æqualitas ostendatur, ipse
 in Euangelio dicit. Ego in patre, & pater in
 me est, & ego & pater unum sumus. Quod
 non ad unitatem tantūmodo uoluntatis, sed
 ad unam refertur, eandemq; substantiam, quia
 non dicit, ego & pater unum uolumus, sed
 unum sumus. Ex eo enim quod sunt, non eo
 tantum, quod uolūt, paternæ unitatis decla-
 ratur assertio. Idem Ioannes Euangelista di-
 cit. Propterea ergo quærebāt eum Iudæi in-
 terficere, quia non solum soluebat sabbatū,
 sed & patrem suum dicebat deum, æqualem

Persecutionum Africæ

se faciens deo. Quod utiq; non ad Iudæos
 est referendum, quia Euangelista ueraciter
 de filio dixit, quia æqualem deo se faciebat.
 Item in Euangelio scriptum est. Quæcunq;
 pater facit, eadem & filius facit. Similiter. Et
 sicut pater suscitatur mortuos, & uiuificat, ita
 & filius, quos uult, uiuificat. Item, ut omnes
 honorificent filium, sicut honorificat patrem,
 AEqualis enim honor, nō nisi æqualibus ex
 hiberur. Item, ibi filius ad patrem dicit. Oīa
 mea tua sunt, & tua mea sunt. Item, Philip-
 pe, qui uidet me, uidet & patrem. Hoc nō di-
 xisset, nisi patri per oīa fuisset æqualis. Item
 ipse dominus dicit. Creditis in deū, & in me
 credite. Et ut adhuc unitatem æqualitatis de-
 monstraret, ait: Nemo nouit filium nisi pa-
 ter, neq; patrem nisi filius, & cui uoluerit fili-
 us reuelare. Et sicut filius, cui uult, reuelat pa-
 trem, ita & pater reuelat filium, sicut ipse Pe-
 tro ait: confitenti eum Christum filium dei
 uiui. Beatus es, inquit, Simon Bar Iona, quia
 caro & sanguis non reuelauit tibi, sed pater
 meus, qui est in cælis. Et iterum filius dicit,
 Nemo uenit ad patrem, nisi per me, nemo ue-
 nit ad me, nisi pater attraxerit eum, unde cla-
 ret æqualitatem patris & filij ad se inuicem
 credentes adducere. Item dicitur, Si cogno-

tiissetis me, & patrem meum utiq; cognouissetis, & a modo cognoscetis eum. Verū quia duas in filio profiteamur naturas, id est, deū uerum, & hominem uerum, corpus & animam habentem.

Verissimam & piissimam confessionem fidei.

Q Vicquid ergo excellentis sublimitatis potentia de eo referunt scripturae, ad memorandam eius diuinitatem tribuendum sentimus. Et quicquid infra honorē cælestis potentia, de eodem humiliter narratur, non uerbo dei, sed hominis putamus assumpto. Secundum diuinitatem ergo est hoc, quod superius diximus, ubi ait: ego & pater unum sumus, & qui uidet me, uidet & patrem, & omnia quaecunq; pater facit, eadem & filius facit, similiter uel cætera, quæ superius continentur. Illa uero, quæ de eo secundum hominem referuntur, ista sunt. Pater maior me est. Et, non ueni facere uoluntatem meā, sed eius qui misit me patris. Et, Pater, si fieri potest transeat à me calix iste. Vel cum de cruce dicit: Deus deus meus, quare me dereliquisti. Et tamen ex persona filii propheta dicit: De uentre matris meæ deus meus es tu, uel cum minor angelis iudicatur. Et quàm plura his si-

milia, quæ studio breuitatis non inseruimus. Filius enim dei nullis conditionum necessitatibus astrictus, sed libera diuinitatis potentia. Ita quæ nostra sunt, mirabili pietate assumpsit, ut à suis quæ diuina sunt, omnino non destiterit, quia diuinitas nec augmentum admittit, nec patitur detrimentum, unde gratias agimus domino nostro Iesu Christo, qui propter nostram salutem descendit, sua passione nos redemit, sua morte uiuificauit. Qui sedens ad dexteram patris uenturus est iudicare uiuos et mortuos, iustis æternæ uitæ præmium largiturus, impijs atque incredulis merita supplicia redditurus.

Fidelissima confessio.

Profitemur itaque patrem de seipso, hoc est, de eo, quod ipse est, sempiternæ atque ineffabiliter filium genuisse, filium non extrinsecus, non ex nihilo, non ex alia subiactæ materia, sed ex deo natum esse. Et qui de deo natus est, non aliud est, quam id quod pater est. Et ideo unius substantiæ est, quia ueritas natiuitatis diuersitatem non admittit generis, nam si à patre alterius substantiæ esset, non esset uerus filius, sicut Ioannes ait, ut simus in uero filio eius. Non est etiam degener, quia uerus deus de deo natus est uero. Sicut

idem Ioannes Euangelista persequitur, dicens: Hic est uerus deus, & uita eterna. Et ipse dominus in Euangelio: Ego sum uia & ueritas & uita. Ergo si aliunde substantiā non habet, sed de patre habet, unius substantiæ cū patre est. Sed si unius substantiæ non est, ergo non de patre, sed aliunde est. Qui unde est, inde substantiam habeat necesse est. Oīa ex nihilo, filius uero de patre. Ex duobus eligat quisq; quod uelit, aut det ei substantiam de patre, aut fateatur ex nihilo substituisse. Sed propheticum forsitan obijcitur testimonium: Generationē autē eius quis enarrabit? Cum ergo non dixerim, enarra mihi modū, uel qualitatem diuinæ generationis, & tantū secreti arcanū humanis uerbis enuncia, quādo, unde natus sit requisui, diuina enim generatio inenarrabilis est, non ignorabilis, id est, non ignoratur, unde fit, ut & pater de se ipso genuisse, & filius de patre se natum, sapissime protestetur, qđ nullus omnino ambigit Christianus, sicut in euangelio demonstratur, ipso filio dicente. Qui autem nō credit, iam iudicatus est, quia non credit in nomine unigeniti filij dei. Item Ioannes in euangelio dicit. Et uidimus gloriā eius, gloriā quasi unigeniti à patre. Ergo professionem

Persecutionum Africæ

nostram breui sermone concludimus, Si uere de patre natus est, unius substantiæ est, & uerus filius est. Si unius substantiæ non est, nec uerus deus est. Aut si uerus deus est, & tamen de patris substantia non est, ingentus ergo & ipse est. Sed quia ingentus non est, factura ergo est, ut putetur aliunde subsistens, si de patris substantia non est. Sed hoc absit ita credere. Nos enim unius substantiæ cum patre filium profiteamur, detestantes Sabellianam hæresim, quæ ita trinitatem confundit, ut eundem dicat esse Spiritum sanctum, non seruans tres in unitate personas. Sed forsitan obijcitur, cum ingentus sit pater, genitus filius, non fieri unam posse, eandemque esse substantiam, geniti ac ingenti. Cum utique si ut ingentus pater est, ingentus esset & filius, tunc magis diuersa posset esse substantia, quia unusquisque à seipso subsistens, communem substantiam cum altero non haberet. Cum uero ingentus pater de seipso, id est, de eo, quod ipse est, siquidem illud aut dici potest, immo, quia ut dici omnino non potest, filium generauit, apparet unam esse geniti gignentisque substantiam, quia deum de deo, lumen de lumine, filium esse ueraciter profiteamur. Nam lucem esse patrem Ioannes

apostolus
tenebatur
Et uerum
lucet
Et in
omni
dum
stans
test e
gnit,
ne al
natu
lus d
glo
den
pat
doc
tern
sepa
stan
eni
nus
par
hoc
de
de
qui

apostolus testis est, dicens, Deus lux est, & tenebræ in eo nō sunt ullæ. Item de filio ait, Et uita erat lux hominum, & lux in tenebris lucet, & tenebræ eā non comprehenderūt. Et infra, Erat lumen uerum, quod illuminat omnem hominem uenientem in hūc mundum, unde patrem & filiū apparet unius substantiæ, dum lucis & luminis diuersa nō potest esse substantia, eius scilicet, quæ de se gignit, & quæ de gignente constat. Denique ne aliquis inter patrem & filiū diuersitatem naturalis luminis introducat, ideo Apostolus de eodem filio dicit, Qui cum sit splendor gloriæ & figura substantiæ eius, in quo euidentius & coeternus patri, & inseparabilis à patre, & unius cum deo esse substantiæ per docetur, dum lucis splendor semper est coeternus, dum splendor à lumine nunquā est separatus, dum splendor à luce natura ac substantia nunquam potest esse diuersus. Qui enim splendor lucis est & uirtus, sempiternus ergo propter uirtutis æternitatem inseparabilis, propter claritudinis unitatem. Et hoc est, quod nos fideliter profiteamur, filiū de patris substantia natum, sicut ipse pater deus, apertissimum perhibet testimonium, qui ut de sua ineffabili naturæ substantia pro-

prium se filium genuisse monstraret, ad instruendam fragilitatis nostræ imperitiā, ut nos ex uisibilibus ad inuisibilia erigeret, terrenæ natiuitatis uocabulū, ad diuinæ unitatis traxit exemplum, dicens. Ex utero ante luciferum genui te. Quid clarius, quid luculentius affari diuinitas dignaretur? Quibus indicis, quibus existētium rerum exemplis proprietatem generatiōis ostenderet? Non quia corporeis compositus est membris, aut aliquibus artuum lineamentis distinctus, sed quia nos aliter ueritatem diuinæ generatiōis, auditu mentis percipere non possemus, nisi humani uteri prouocaremur uocabulo, ut ambigi ultra non possit, de dei substantia natum esse, quem constat de patris extitisse. Credētes ergo deum patrem de sua substantia, inseparabiliter filium generasse, non dicimus ipsam substantiam, aut diuersam esse in filio, aut diminutionem pertulisse in parte, et per hoc passionis potuisse uicio subiacere. Absit em̄ a nobis, ut talia uel opinemur, uel cogitemus de deo, quia nos perfectū patrem perfectum filium, sine sui diminutione, sine aliqua deriuatione, sine omni omnino passionis infirmitate, genuisse fideliter profite-mur. Nā qui obijcit deo, quia si de seipso ge-

Liber .II.

nuit, diuisionis uicium pertulit, potest dicere, quia & laborem sensit, quando uniuersa cōdidit. Et ob hoc die septima ab omni opere suo requieuit. Sed nec in generando de seipso passionem uel diminutionē aliquam sensit, nec condendo uniuersa fatigationem aliquam pertulit. Namq; ut euidentius nobis diuinæ generationis passibilitas insinuaretur, deum ex deo, lumen de lumine, filium, profitendum accepimus. Si ergo in efficientia uisibilis luminis mundi, tale aliquid inuenitur, ut lumen ex lumine sumptum, & per quandam generationis natiuitatē exortum, ipsam luminis generans originem, quam ex se lumen aliud dedit, nec minui, nec ullum omnino detrimentū ministrati ex se luminis perpeti potuit, quanto rectius & melius de diuini & ineffabilis luminis natura credendum est, quòd ex seipsa lumen generās minui omnino non potuit, unde æqualis est patri filius, non natus ex tempore, sed gignentī coæternus, sicut splendor ab igne genitus gignentī manifestatur coæuus. Hæc de patris & filij æqualitate, uel de substantiæ unitate, quantū breuitatis ratio finit, dixisse sufficiat. Super est, ut aliquid de Spiritu sancto, quem patri ac filio cōsubstantialē credimus,

Persecutionum Africæ

corqualem & coeternum, dicamus, & testimonijs approbemus. Licet enim hæc ueneranda trinitas personis ac nominibus distincta sit, non tamen ob hoc à se atq; à sua æternitate discrepare credenda est, sed manens ante secula diuinitas, in patre & filio & spiritu sancto, uere ac proprie creditur, nec diuidi nostris interpretationib⁹ potest, nec rursus uersa in unam personam trinitas ipsa cõfundi, hæc fides plena, hæc nostra credulitas est. Idcirco deos nec existimari patimur, sed unum deum in prædictis personis ac nominibus confitemur. Inenarrabilis enim diuinitas, ut non concludi aut apprehendi uocabulis possit, inter nominatas personas sese præstitit, sed ut quod erat, esse nosceretur, intelligentiam sui ex patre, quam capere humanæ mentis angustia non præualebant, credentibus dedit, propheta dicente: Nisi credideritis, non intelligetis. Vna est ergo trinitatis deitas, & in huius uocabuli appellatiõne est unius substantiæ, non unius personæ. Ad quam rem fidelibus comprobandâ in testimonijs sui, diuinitas ipsa multis & creberrimis contestationibus semper affuit. Licet at ergo breuitatis compendio ex multis pauca proferre, quoniã uera probatio maiesta-

Liber .II.

tis, tamen si habet pluralitatem testimoniorum,
pluralitate tamen non indiget, quoniam creden-
ti pauca sufficiunt. Primum igitur de ueteris Te-
stamenti libris, postmodum etiam noui, patrem
& filium & spiritum sanctum, unius docebi-
mus esse substantiam. Libro Genesis sic incho-
ante: In principio creauit deus cælum & ter-
ram, terra autem erat inuisibilis & incõposi-
ta, & tenebræ erant super abyssum, & spiritus
dei ferebatur super aquas. Illud principium,
qui Iudæis, quis esset interrogantibus, dicit:
Principium, qui & loquor uobis: Super fere-
batur autem dei spiritus super aquas, utpote
creator, uirtute potentiam suam continens crea-
turam, ut ex his uiua omnia producturus ip-
se rudibus elementis, ignis fomēta propriam præ-
staret. Et iam tunc mysterio emicante bapti-
smatis, uirtutē sanctificationis, liquoris natu-
ra perciperet, primamque ad uitam corpora ani-
mata produceret, Dauid proinde deo aspi-
rante testatur: Verbo domini cæli firmati sunt
& spiritu oris eius omnis uirtus eorum. Vide
quàm plana sit breuitas, & quàm clare in sa-
cramento unitas recurrit. Patrem in domino,
uerbi significatione, filium ponēs, spiritum-
sanctum ex ore altissimi nuncupauit. Et ne uo-
cis ædificatione acciperetur in uerbo, cælos asse-

rit per eum esse confirmatos. Ne aut flatus
in spiritu reputetur, celestis in eo uirtutis ple-
nitudinē demonstrauit, nam ubi uirtus, ibi
necesse est persona subsistens, ubi omnis nō
ablata à patre & filio est, sed cōsummata ser-
uatur in spiritu sancto. Non ut solus habeat
quod in patre & filio est, sed totum cum utro-
que habeat. Et iterum, cum de uocatione
gentium Dominus loqueretur, intra unum
diuinitatis nomen, spiritum sanctum prædi-
cans ait. Euntes docete omnes gentes, bap-
tizantes eos, in nomine patris & filij & spiri-
tus sancti. Et iterum, caelestia Corinthijs præ-
dicando Apostolus, hæc subdidit. Gratia do-
mini nostri Iesu Christi, & charitas dei, &
cōmunicatio sancti spiritus sit cū omnibus
uobis. Et ut apertius in hac trinitate, unitatē
substantiæ fateamur, illud etiam nobis est in-
tuendum, quomodo deus, cum de mundi &
hominis creatione disponderet, sacramentū
trinitatis ostenderet, dicens: Faciamus ho-
minem ad imaginem & similitudinem no-
stram. Profert æqualitatem, distinctiōes per
sonarum insinuat, ut in eodem trinitatis sit
aperta cognitio, in quo nec pluralitas causa
est, nec similitudo dissentiens, dum & conse-
quentia sic loquuntur. Et dixit deus, & fecit,

& benedixit deus. Et necesse est, ut creationis totius autor deus unus sit. Quam fidei rationē antiqua deniq; per Moſen benedictio pandit & comprobat, qua benedicere populum ſacramēto trinæ inuocationis iubetur. Ait enim deus ad Moſen: Sic benedices populum, & ego benedicam illos. Benedicat te dominus, & cuſtodiat te. Illuminet faciē ſuam dominus ſuper te, & miſereatur tibi. Attollat dñs faciē ſuam ſuper te, & det tibi pacem. Quod hoc ipſum propheta Dauid confirmat dicens: Benedicat nos deus deus noſter, benedicat nos deus, & metuant eū oēs fines terræ. Quam trinitatis unitatem ſupnæ angelorum uirtutes hymno uenerantur, & ter numero, ſanctus, ſanctus, ſanctus dominus Sabaoth, in deſinēti cantātes ore, in unus faſtigio dominationis gloriā exaltant. Quod ut adhuc apertius fidelium ſenſib⁹ inculcetur, cæleſtium myſteriorū conſciū producimus Paulum. Ait enim: Diuiſiones dominationum ſunt, idem autem ſpiritus, & diuiſiones operationum ſunt, idē uero deus, qui operatur oīa in omnibus &c. Haſ diuiſionū differentias pro qualitate ac merito participantū ſpiritū ſanctum docuit operari, & ut ſic ipſarum gratiarū differentias partiretur,

72 Persecutionum Africae

in ultimis intulit dicens, Hæc aut oia operatur unus atq; idē spiritus, diuidens propria unicuiq; prout uult. Vnde nullus ambiguitatis relinquitur locus, quin clareat spiritum sanctum, & deum esse, & suæ uoluntatis autorem, qui cuncta operari, & secundum propriæ uoluntatis arbitrium, diuinæ dispensationis dona largiri apertissime demonstratur. Quia ubi uoluntaria gratiarū distributio p̄dicatur, non potest uideri conditio seruitutis. In creatura enim seruitus intelligēda est, in trinitate uero dominatio ac libertas. Et ut adhuc luce clarius unius diuinitatis esse cum patre & filio, spiritum sanctū doceamus, Ioannis Euangelistæ testimonio cōprobatur, ait namq; Tres sunt, qui testimonium perhibent in cælo, pater & filius & spiritus, & hi tres unum sunt. Nunqd ait tres in differētiæ qualitate, seiuncti, aut quilibet, diuersitatum gradibus longo separationis interuallo diuisi, sed inquit, unū sunt. Vt aut magis magisq; adhuc spiritum sanctū cum patre & filio una dignitas, in creandis rebus oibus, demonstretur, habes spiritum sanctū in libro Iob, Spiritus (inquit) diuin⁹ est, qui fecit me, & spiritus omnipotentis, qui docet me, Et David dicit, Emitte spiritū tuū, & creabuntur, & reno-

uabis faciem terrę. Si creatio et renouatio per spiritum erit, sine dubio & principium creationis sine spiritu non fuit. Post creationem igitur ostendamus, quod uiuificat etiam spiritus sanctus, sicut pater & filius. Et quidē de persona patris refert Apostolus, Testor in conspectu dei, qui uiuificat oīa. Vitam uero dat Christus, Oues (inquit) meę uocem meam audiunt, & ego uitam æternam do illis. Viuificamur uero à sancto spiritu, dicēte domino: Spiritus est, qui uiuificat. Ecce uiuificatio patris & filij & spiritus sancti, à patre demonstrata est. Præsentiam omnium rerum in deo esse, & occultorum cognitionem, licet nemo Christianus ignoret, tñ ex Danielis libro monstrandum est. Deus (inquit) qui occultorum es cognitor, qui præsciens es oīum anteq̃ nascātur. Hæc eadē præsciētia in Christo est, sicut refert Euangelista, Ab initio autē sciebat Iesus, quis esset eum traditurus, uel qui essent credentes in eum. Quod sit autē occultorum cognitor, ex hoc manifestū est, cum obscura consilia Iudæorū traducēs, dicebat: Quid cogitatis nequam in cordibus uestris? Similiter spiritus præscire oīa nō dubitatur, quia ipse scrutatur altitudines dei, & nouit oīa, quæ in deo sunt, sicut memorat Paulus, di-

74 Persecutionum Africae

cens: Spiritus enim oia scrutatur, etiā altitudines dei. Item in eodē loco: Sicut nemo scit hominū, quæ sunt hominis, nisi spiritus, qui in ipso est, ita nemo scit, quæ sunt dei, nisi spiritus dei. Ad intelligendū uero potentiā spiritus sancti, pauca de terribilibus pferamus. Vendiderat possessionem (ut scriptū est in actibus apostolorum) suppressa parte pecunie, dolosus discipulus, reliquum pro toto, ante pedes posuit apostolorū. Offendit spiritum sanctum, quem putabat se latere. Sed qd ad eum dixit cōtinuo beatus Petrus? Anania, quare satanas repleuit cor tuū, ut mentireris spiritui sancto? Et infra, Nō es mēritus hominibus, sed deo. Atq; ita percussus uirtute ei, cui mētiri uoluerat, expirauit. Quid hic uult beatus Petrus intelligi spiritū sanctum, utiq; clarum est, quod dicit: Non mentitus es hominibus, sed deo. Manifestum est ergo, quoniā q mentitur spiritui sancto, deo mentitur. Et qui credit in spiritū sanctum, in deum credit. Tale aliquid, immo fortius qd dam, dominus in Euangelio ostendit, dicēs: Omne peccatū et blasphemia remittetur hominibus, qui autē blasphemauerit in spiritū sanctum, non remittetur ei, neq; in hoc seculo, neq; in futuro. Ecce terribilis sententia,

irremissibile dicit esse peccatum ei, qui in spi-
ritum sanctum blasphemauerit. Cōpara huic
sententiæ illud, quod scriptum est in libro
Regū: Si peccando peccauerit uir in uirum,
orabunt pro eo, si aut in deū peccauerit, quis
orabit pro eo? Si ergo blasphemare in spiri-
tum sanctum, & peccare in deum, simile est,
inexpiabile crimen est, sam quantus sit spiri-
tus sanctus, unusquisq; cognoscit. Deus qd
ubiq; sit præsens, & implet oīa, ore discimus
Esaia: Ego (inquit) deus approximās, & non
de longinquo, si absconditus fuerit homo in
absconditis, ergo ego nō uidebo eum? non-
ne cælum & terrā ego impleo? Quid autem
de sua ubiq; præsentiā saluator in Euange-
lio dicit? Vbicunq; (ait) fuerint duo uel tres
collecti in nomine meo, ibi et ego sum in me-
dio eorum, de spiritu quoq; sancto, quod ad-
sit ubiq; propheta dicit ex psona dei: Ego in
uobis, et spiritus meus stat in medio uestrū.
Et Salomon ait: Spiritus dñi repleuit orbem
terrarum, & hoc quod cōtinet oīa, sciētiam
habet uocis. Itē Dauid dicit. Quo ibo à spi-
ritu tuo, aut quo à facie tua fugiam? si ascēde-
ro in cælum, tu illic es, & si descēdero ad in-
fernum, ades. Si sumpsero pēnas meas in di-
rectum, & habitauero in extremis maris, et.

enim illuc manus tua deducet me, & tenebit me dextera tua. Habitat deus in sanctis suis secundum pmissionem, qua dixerat: habitabo in illis. Quod uero dñs Iesus dicit in Euangelio: Manete in me & ego in uobis, probat hoc Paulus, dicens, An nescitis, quia Iesus Christus est in uobis? hoc aut totū in spiritus habitatione adimpletur, sicut memorat Ioannes, Ex hoc, inquit, scimus, quia in nobis est, quia de spiritu suo dedit nobis. Similiter & Paulus: Nescitis, quia templum dei estis, & spiritus dei habitat in uobis? Et iterū dicit: Glorificate, & portate deum in corpore uestro, Quem deū utiq; spiritum sanctū, cuius templum esse uidemur. Nam & quod arguat pater, arguat filius, arguat spiritus sanctus, ita probandum est, In psalmo quadragesimo nono legitur: Peccatori autē dicit deus, Et infra, arguam te, & statuā contra faciē tuam. Dauid similiter orās, dicit ad Christū, Dñe ne in ira tua arguas me, quia ipse uētorus est, arguere omnē carnē. Quid uero de spiritu sancto ipse saluator in Euangelio dicit? Cum uenerit, inquit, paracletus, ille arguet mundum de peccato, & de iustitia, et de iudicio. Hoc præuidēs Dauid clamat ad dominum: Quo ibo à spiritu tuo, & quo à facie

tua fugiam? Nam & quod bonus pater, bonus filius, bonus spiritus sanctus, sic probatur, dicit propheta, Bonus es tu, & in bonitate tua doce me iustificationes tuas. De se autem ipse unicus ait, Ego sum pastor bonus. De spiritu sancto quoque David in psalmo dicit, Spiritus tuus bonus deducet me in terram rectam. Quis autem illam dignitatem spiritus sancti possit tacere? Antiqui enim prophetae clamabant: Hæc dicit dominus deus, hæc uocem Christus adueniens in suam personam inuocauit, dicens: Ego autem dico uobis. Noui autem prophetae, qui clamant, sicut Agabus propheta in Actibus apostolorum. Hæc dicit spiritus sanctus. Et Paulus ad Timotheum, Spiritus, inquit, manifeste dicit, Quæ uox omnino demonstrat indifferentiam trinitatis. Dicit se Paulus à deo patre & filio uocatum fuisse, & missum, non ab hominibus, neque per hominem, sed per Christum, & deum patrem. In Actibus apostolorum autem, quod à Spiritu sancto sit segregatus et missus. Sic enim scriptum est, Hæc dicit spiritus sanctus, segregate mihi Barnabam & Saulum in opus, ad quod uocaui eos. Et paulo post inquit, ipsi missi à spiritu sancto, descenderunt Seleuciam. Item in eodem loco, Attendite uobis & uniuerso grege

Persecutionum Africae

gi, in quo uos spiritus sanctus constituit episcopos. Ne quis autem spiritum sanctum, quia paracletus dictus est, contemptibile aliquid existimet. Paracletus enim aduocatus est, uel potius consolator, secundum Latinam linguam. Quae appellatio etiam filio dei communis est, sicut dicit Ioannes. Haec, inquit, scribo uobis ne peccetis, sed & si quis peccauerit, paracletum habemus apud patrem, Iesum Christum. Nam & ipse dominus cum dicit ad apostolos: alter paracletum mittet uobis Pater, sine dubio cum dicit alterum paracletum, se quoque paracletum manifestat. Sed neque a patre hoc nomen paracleti alienum est, beneficentiae enim nomen est, non naturae. Denique ad Corinthios Paulus ita scribit: Benedictus deus & pater domini mei Iesu Christi, pater misericordiarum, & deus totius consolationis, qui consolatur nos. Et cum consolator dicitur pater, consolator dicitur filius, consolator etiam spiritus sanctus, una tamen nobis consolatio à trinitate praestatur, sicut & una remissio peccatorum, Apostolo affirmante. Abluti, inquit, estis, & iustificati, & sanctificati in nomine domini nostri Iesu Christi, & spiritu dei nostri. Possemus adhuc plura de diuinis scripturis proferre testimonia, quae iuxta bap-

smi
ope
ex
mul
mus
rum
liber
cum
am h
plet
dum
clam
tas c
prae
pro
res f
rit, n
lo n
est, h
deus
est i
patr
uirtu
tis n
gari
lio u
con

smi sacramentum, trinitatem unius gloriæ, operationis ac potentie, manifestant, sed quæ ex his plenus est sapientibus intellectus, multa præterimus studio breuitatis. Faciamus ergo recapitulationem dictorum nostrorum. Si de patre procedit Spiritus sanctus, si liberat, si dominus est, & sanctificat, si creat, cum patre & filio, & si uiuificat, si præstantiam habet cū patre & filio, si ubiq; est, & implet omnia, si habitat in electis, si arguit mūdum, si iudicat, si bonus & rectus est, si de eo clamatur: Hæc dicit Spiritus sanctus, si prophetas cōstituit, si apostolos mittit, si episcopos præficit, si consolator est, si cuncta dispēsat, prout uult, si abluit & iustificat, si tentatores suos interficit, si is, qui eum blasphemauerit, non habet remissionem, neq; in hoc seculo neq; in futuro, quod utiq; deo proprium est, hæc cum ita sint, cur de eo dubitatur, quæ deus sit: cum eum operū magnitudo, quod est ipse, manifestet. Non utiq; alienus est à patris & filij maiestate, qui non est ab operū uirtute alienus. Frustra illi nomen diuinitatis negatur, cuius potestas non potest abnegari, frustra prohibeor eum cum patre & filio uenerari, quem exigor cum patre & filio confiteri. Si ille mihi cū patre & filio confert

Persecutionum Africæ

remissionem peccatorum, confert sanctificationem, & uitam perpetuam, ingratus sum nimis & impiissimus, sicū patre & filio non referam gloriā, aut si nō est cū patre & filio colendus, ergo nec confitendus in baptismo est. Si aut omnimodo confitendus est, secundum dictum domini, & traditionē apostolorum, ne semiplena sit fides, q̄s me poterit ab eius cultu prohibere? In quem enim iubeor credere, etiā ei debeo supplicare. Adorabo ergo patrem & filium, adorabo & spiritum sanctum, una eademq̄ ueneratione. Quod si quis durum hoc putat, audiat quomodo Dauid ad culturam dei fideles hortatur: Adorate, inquit, scabellū pedum eius. Quanto magis sit religiosum, si adoretur eius, ille utiq̄ spiritus sanctus, quem beatus Petrus in tanta sublimitate prædicauit, dicens: Spiritus sancto misso de cælis, in quem cupiunt angeli prospicere. Si angeli eum cōcupiūt aspicere non denegemus eū, ne forte & nobis dicatur, sicut dictum est ad Iudæos: Vos semper Spiritui sancto resististis, sicut & patres uestri. Quod si hæc tanta & talia non inclinent animum ad uenerandū spiritū sanctum, accipite adhuc aliquid fortius. Sic enim Paulus instruit prophetas ecclesiæ, in quibus utiq̄

Liber .II.

57

& per quos spiritus sanctus loquebatur: Si, inquit, omnes prophetauerint, intret aut aliq; infidelis aut idiota, cōvincitur ab omnibus, occulta quoq; cordis eius manifesta sunt, & tunc cadens adorabit deum, pronuntiās q̄ uere dñs in uobis est. Et utiq; in eis spiritus sanctus est, qui prophetant. Si ergo infideles cadunt in faciē suam, & adorant spiritū sanctum, perterriti & confitentur uicti, quāto magis fidelibus expedit, ut uoluntarie & ex affectu adorent spiritum sanctū? Adoratur aut spiritus sanctus, non quasi separatim more gentiliū, sicut nec filius separatim adoratur, quia in dextra patris est, sed cum adoramus patrē, credimus inuocare spiritū sanctum, et cum patrem rogamus, à filio nos exaudiri confidimus, sicut ipse dñs dixit: Quicquid petieritis patrem in nomine meo, hoc faciā, ut honorificetur pater in filio. Et si spiritus sanctus adoratur, ille utiq; adoratur, cuius est. Illud aut nullus ignorat, quia diuinæ maiestati nec addi quicquā, nec minui humanis supplicationibus potest, sic unusquisq; secundū ppositum uoluntatis suæ, aut gloriā sibi acquirat fideliter uenerando, aut confusionem ppetuam, pertinaciter resistendo. Certū est enim, q̄a superbia & contemptus,

G 2

Persecutionum Africæ

damnant, honorificentia uero fructum deuotionis expectat. Quare aut fideles non honorificent integre trinitatem, ad quam se pertinere confidunt, cuius nomine se renatos, cuius seruos se nominari gloriantur? Nam licet ad nomen dei patris, homines dei appellantur, ut Helias homo dei dictus est, ut Moses homo dei appellatus est, sic à Christo, Christiani nuncupantur. Si igitur uocetur aliquis homo dei, & non sit Christianus, nihil est: Qui si uocetur Christianus, & non fuerit spiritalis, nec sibi satis de salute confidat. Sit ergo secundum salutaris baptismi confessionem fides integra trinitatis, sit una deuotio pietatis. Nec more gentilium potestatum, diuersitates opinemur, aut creaturam, quantum ad deitatem in trinitate, suspicemur. Sed nec iudeorum scandalo moueamur, qui filium dei negant, qui spiritum sanctum non adorant, sed potius perfectam trinitatem adorantes, magnificantes, sicut in mysterijs ore nostro dicimus, ita conscientiam nostram teneamus, sanctus, sanctus, sanctus dominus deus Sabaoth, Ter dicentes sanctus, unam omnipotentiam confitemur, quia una est religio, una glorificatio trinitatis, ut audiamus Apostolum, sicut audierunt Corinthij: Gratia domini no-

stri
tio
est
trad
cath
ta,
tis p
rena
deci
tere
scop
sem
Viz

san
fe
co
ru
m

Liber .III.

39

stri Iesu Christi & dilectio dei, & cōmunica-
tio sancti spiritus sit cū omnibus uobis. Hæc
est fides nostra, Euangelicis & apostolicis
traditionibus, & omniū quæ in mundo sunt
catholicarum Ecclesiarum, societate funda-
ta, in qua nos per gratiam dei omnipoten-
tis permanere usq; ad finem uitæ huius ter-
renæ confidimus & speramus. Directa duo
decimo kalen. Maiarum, per Ianuariū Zar-
terensem, Villaticum à casis Medianis, epi-
scopos Numidiæ, Bonifacium Foratianen-
sem, & Bonifacium Gazanensem, episcopos
Vizacenos.

LIBRI SECVNDI FINIS.

Liber tertius.

CUmq; noster libellus legeretur,
oblatus, ueritatis lumen nequaquā
intueri cæcis oculis potuerunt, in-
sanientes, uocibus infrementes, grauiterq;
ferentes, quare nos nomine nostro catholi-
cos dixerimus. Statimq; mentientes sugge-
runt regi de nobis, eo quod strepitū feceri-
mus, audientiam fugientes. Quieadem ho-

G 3

Persecutionum Africae

ra accensus, & credens mendacio, festinauit
 facere, quod uolebat, etiam conscriptū ha-
 bens, & occulte cū eodem decreto, per diuer-
 sas prouincias suos homines dirigens, epi-
 scopis Carthagini positis. Vna die uniuersae
 Africae ecclesias clausit, uniuersamq; substā-
 tiam episcoporum & ecclesiarū suis episcopis
 munere condonauit. Nesciens quoq; quid
 loqueretur, neq; de quibus affirmabat, legē
 quam dudū Christiani Imperatores nostri
 contra eos, & cōtra alios hæreticos p̄ hono-
 rificentia Ecclesiae catholicae dederūt, aduer-
 sus nos illi proponere non erubuerūt, addō-
 tes multa de suis, sicut placuit tyrannicae po-
 testati. Hæc est enim series datæ & præposi-
 tæ legis: Rex Hunerychus Vandalorum &
 Alanorum, uniuersis populis nostro regno
 subiectis. Triumphalis & maiestatis regia
 probatur esse uirtutis, mala in autores cōsi-
 lia retorquere. Quisquis enim prauitatis ali-
 quid inuenerit, sibi imputet quod incurrit. In
 qua re nutū diuini iudicij, clementia nostra
 secuta, personis, prout eorum facta meruerint,
 seu bona, seu forte talibus contraria, decre-
 uit. Itaq; his prouocantibus, qui contra præ-
 ceptionem inclitæ recordationis patris no-
 stri, uel mansuetudinis nostræ crediderunt

esse renitendum, censuram seueritatis assumimus. Auctoritatibus enim, cunctis populis fecimus innotescere, ut in sortibus Vandalorum nullos conuentus homouision facerdes assumerent, nec aliquid mysteriorum, quæ magis polluant, sibi met uendicaret. Quod cum uideremus esse neglectum, & plurimos esse repertos, dicentes se integram fidei regulam custodire uel retinere, uniuersos constat fuisse cōmonitos ad spacia temporis prorogata mensi nouē, quæ cōtentionis si quid ad eam proposita possit apparari, ad kalen. scilicet Februarias, anni octauī regni nostri, sine metu aliquo, conuenirent. Qui dum huc ad Carthaginensem confluerent ciuitatem, post moram temporis præstituti, aliam quoq; dilationem aliquantorū dierum dedisse cognoscimur. Dum se cōflietui paratos astruerent, primo die à uenerabilibus episcopis nostris, eis uidetur esse propositum, ut homouision, sicut admoniti erāt, ex diuinis scripturis proprie approbarent, aut certe, quod à mille et quotquot excurrūt pontificibus, de toto orbe in Ariminensi cōsilio, uel apud Seleuciam amputari est, prædamarent. Quod nequaquā facere uoluerunt, uniuersa ad seditionem, per se cōcita-

Persecutionum Africæ

ro populo reuocantes. Quinimmo & secunda die, dum eis mandaremus, ut de eadem fide, sicut propositum fuerat, responderent, hoc videntur assumpsisse, temeritate transacta, ut seditione & clamoribus omnia perturbantes, ad conflictū facerent minime perueniri. Quibus prouocantibus, statuimus, ut eorum ecclesiæ clauderentur, hac illis conditione præscripta, ut tā diu essent clausæ, quā diu mallent ad conflictum ppositum peruenire. Quod ea obstinatione facere noluerūt, quam in prauis videntur assumpsisse consilijs. Adeo in his est necessarium ac iustissimum retorquere, quod ipsarum legum continentia demonstratur, quas induxisse cū terrore Imperatoribus temporum diuersorū, tunc contigit promulgari. Quarum illud uidetur tenere contextio, ut nulla exceptis superstitionis suæ antistitibus, ecclesia pateret, nullis liceret alijs, aut cōuictus agere aut exercere conuentus, nec ecclesias, aut in urbibus, aut in quibusdam minimis locis penitus obtinere, neq; construere, sed præsumpta fisci iuribus iungerentur. Sed etiam nec patrimonialia eorum, ecclesiæ suæ fidei sociata, suis antistitibus peruenirent, nec commendat quæcunq; loca talibus licentia pateret, sed

extorres omnibus urbibus redderentur & locis, nec baptizandi haberent facultatē aliquam, aut forte de religione disputandi. Et nullam haberent ordinandi licentiā, seu episcopos seu presbyteros, uel alios quos ad clerum pertinere contingeret, proposita seueritate uindictæ, ut tam hi, qui se paterentur huiusmodi honores accipere, quā etiam ipsi ordinatores, denis libris auri singuli mulctarentur, eo adiecto, ut nullus eis locus esset uel aditus supplicandi, sed etiam si qua minus minime præualerent. Et si in hac perniciē perdurarent, etiam de proprio solo ablati in exilium, sup psecutione idonea, mitterentur. In populo quoq; præfati Imperatores similiter sæuientes, quod eis nec donādi, nec testandi, aut capiendi, uel ab alijs relictum, penitus ius esset, non fidei cōmissio, non delegati, non donationibus, aut relictione, quæ mortis causa appellatur, uel quolibet codicillo, alijsue forsitan scripturis, ita ut etiam, qui in palatijs militarent, cōdemnationis grauissimæ pœna, quæ talibus præscripta constituitur, obligantes. Viris autem maiestatis diuinæ cultoribus, id est, sacerdotib⁹ nostris ecclesias uniuersas, uel totius cleri nominis supra dicti, quibuscunq;

Persecutionum Africæ

terris & regionibus constitutas (quæ propi-
cia diuinitate Imperij nostri regimine possi-
dentur) unâ cum rebus, quæ ad easdem per-
tinent, hoc decreto statuimus proficere, nō
dubitantes, quod plus alimonix inopū profi-
ceret, quod sacrosanctis pontificibus, iuste
collatum est. Hæc ergo legem fonte iustitiæ
profluentem, cunctis fecimus innotescere,
quatenus nullus sibi ignotū esse, quod præ-
ceptum est, possit obtendere. Optamus uos
bene ualere. Sub die .vi. kalen. Martias
Carthagini.

POST HAEC edicta feralia, ueneno
toxicato trāsuerſa, iuber cunctos episcopos
qui Carthagini fuerant congregati (quorū
iam ecclesias, domos & substātiā ceperat)
in hospitij, quibus erant, expoliari. Et expo-
liatos foris muros propelli. Non animal, nō
seruus, non mutāda quæ ferebant uestimen-
ta penitus dimittuntur. Addēs adhuc, ut nul-
lus quempiam illorum hospitio reciperet,
aut alimoniam præstaret. Qui autē miseratio-
nis causa facere tentasset, cum uniuersa do-
mo sua incendio cremaretur. Sapienter tunc
etiam proiecti episcopi fecerūt, ut licet men-
dicantes, exinde nō abierint. Quia si recede-
rent, nunquā ompino reuocarentur, & men-

Liber .III:

31

tirentur eos, sicut mentiti sunt, fugisse cōfite-
 ctum, maxime, quia non reuenterentur. Iam
 neq; ulla erat ecclesiæ substantia, uel oibus
 occupatis. Dum ergo gementes in circuitu
 murorum, nudo sub aëre iacerent. Factū est
 ut rex impius ad piscinas exiret. Cui uniuer-
 si occurrere maluerunt, dicentes: Vt quid ta-
 liter affligimur? Pro quibus malis forte com-
 missis ista perpetimur? Si ad disputationē cō-
 gregati sumus, quare expoliati? Quare tra-
 ducimur? Quare differimur, & sine ecclesijs
 & domibus nostris, foris ciuitatem fame &
 nuditate laborantes medijs stercoreibus uo-
 lutamur? Quos ille toruis oculis respiciēs pri-
 usquam suggestionem eorū audisset, iussit su-
 per eos equos cum sessoribus dimitti, ut ta-
 li uolentia possent non solum conteri, uerū
 etiam enecari. Quorū tunc multi cōtriti sunt
 & præcipue senes. Tunc deinde iubentur ad
 quendam locum (qui dicitur ædes Memo-
 riæ) illi uiri dei occurrere, fraudem sibi nesci-
 entes aptatam. Vbi cū uenissent, charta eis
 ostenditur, inuoluta ista subtilitate serpētis:
 Dñs noster rex Hunerych^{us}, licet doleat, qđ
 sitis contemptores, ut adhuc eius uoluntati
 obedire non tardetis, iubet, & eius efficiami-
 ni religionis, cuius est ipse, nūc de uobis bo-

num cogitauit, si iuraueritis ita, ut quod ista charta continet, faciatis, dimittet uos ecclesijs & domibus uestris. Ad qd' uniuersi episcopi responderunt: Semper dicimus & diximus, & dicturi sumus; Christiani episcopi sumus. Apostolicam fidem & unam & ueram tenemus. Factumq; est, ut post confessionis meritum facerent subiectos, & ut omni honoris sui priuilegio expoliati, infamiam incurrerent, & publico crimine huiusmodi personae se cognoscerent esse subiectos. Officibus etiam iudicum diuersorum, triginta argenti pondo poena proposita, quam si quis uicibus in errore perdurat, contigisset inferre, tunc demum tales conuicti, atq; subiugati uerberibus, in exilium mitterentur. Deinde codices uniuersos sacerdotum, quos persequerentur, preceperunt ignibus tradi. Quod de libris huiusmodi, quibus sibi nominis illius errorem persuasit iniquitas, precium faciendum, haec enim, ut dictum est, pro singulis quibusq; personis illi obseruanda praeparant, ut illustres singuli, auri pondus quadragenarium, populares auri pondus uicenum, sacerdotes auri pondus tricenum, decuriones auri pondus terquinum, plebes auri pondus quinquarium, circuncelliones argenti pondus denarium. Et si qui forte

in hac perniciē pmanerent, cōfiscatis omni-
bus rebus suis exilio mulctarētur, Ordines
ciuitatum, sed & procuratores & conducto-
res possessionū tali pœna uidebantur affli-
gere, ut si forte tales celarē diligenter, et mi-
nime publicassent, & retentos iudicio non fa-
cerent præsentari, ipsi tenerētur ad pœnā.
Conductores etiam regaliū prædiorū, hac
mulcta proposita, ut quantū domui regiæ in-
ferrent, tantū etiam fisco pœnæ nomine co-
gerentur exoluere, ut generaliter in omni-
bus conductoribus uel possessoribus, qui in
eadem superstitione credidissent perduran-
dum, constituitur obseruari. De iudicibus
etiam, qui huic rei instantissimi imminebāt,
proscriptionis & sanguinis pœna puniren-
tur. Sed & de primatibus officiorū tres nu-
mero punirentur, alijs uiginti librarū auri
condēnatione mulctandis. Quare his neces-
se est conditionibus obligari homousianos
oēs, quos huiusmodi malis persuasos, ignis
constat tenuisse & tenere materiam, quos ab
hominib⁹ supra dictis obtinere decernimus
in persecutionē, uēturis per ordines cuncta-
rum urbium, sed etiam iudicibus, qui superi-
us neglexisse dura supplicia aduersantibus
inferre monstrantur, Omnes ergo supradi-

4 Persecutionum Africæ

Etæ fidei homouision erroribus implicatos, quæ cuncta prædamnata est concilio tantorum numero sacerdotū, uniuersis rebus supradictis & cōtractibus, p̄cipimus abstinere. Quod nihil sibi nouerint esse p̄missum, sed uniuersos similis pœna maneat & stringat, si ad uerā religionē, quā ueneramur & colimus, intra diē kal. Iuniarū, anni octauiregni nostri cōuersi nō fuerint. Diē aut̄ p̄stitutum ideo pietas nostra constituit, ut p̄damentibus errorē, indulgentia non negetur, et obstinatos aīos supplicia digna coërceant. Qui aut̄ in eodē errore p̄manferint, seu domus nostræ occupent militiā, seu forsitā diuersis titulis necessitatibusq; p̄æpositi, pro gradibus suis declaratas superius multatū illationes cogantur excipere, nihil ualituris, quæ forsitā p̄ subreptionē quēquam taliū contingit p̄mereri. In priuatos etiā, uel cuiuscunq; gradus p̄sonas, hoc nostra p̄mulgatio p̄cipit obseruandū, quod circa tales supradictis legibus uidebatur expressum, ut pœnæ congrue subderentur. Iudices aut̄ prouinciarum, quod statutū est, negligētes, exequi, superioris ferri sentētia iudicij, illi qui à rege fuerant destinati, festinabāt extorq̄re episcopis sacramētum. Tunc beati uiri, Hor-

Liber .III.

tulanus & Florentianus episcopi, pro omnibus & cū omnibus dixerunt : Nunquid animalia irrationalia nos sumus, ut nescientes quid charta contineat, facile aut temere iuremus? Accelerauerunt quoq; illi à rege destinati, scripturæ eis propalare tenorē, qui huiusmodi sermonibus fuerat coloratus. Sic enim calumniosa series continebat: Iurate si post obitū dñi nostri regis, eius filium Hildrych desideratis esse regē, uel si null⁹ uestrū ad regionem transmarinā epistolas diriger. Quod si sacramentum huius rei dederitis, restituet uos ecclesijs uestris. Cogitauit tunc multorum pia simplicitas, etiam contra prohibitionem diuinam, sacramentum dare, ne dei populus in posterum diceret, quod iudicio sacerdotum, qui iurare noluerunt, nō fuerunt ecclesiæ restitutæ. Alij quoq; episcopi sentiētes dolum fraudis, nequaquam iurare uoluerunt, dicentes prohibitum fuisse Euangelica autoritate, ipso domino dicēte : Non iurabitis in toto. Quibus ministri regis : Secedant in parte, inquit, qui iurare disponunt. Qui cū secederent, notarij scribebant, quid quisq; diceret, & ex qua ciuitate fuisset, similiter factum est illis, q nō iurauerūt. Statimq; pars utraq; custodiæ mācipatur, post

modum uero fraus, quæ calabatur, apparuit, iurantibus dictum est: Quia contra præceptum Euangelij iurare uoluistis, iussit rex ut ciuitates atq; ecclesias uestras, nunq̃ uideatis sed relegati, colonias iure ad excolēdū agnū accipiat, ita tamen, ut non psallatis neque oretis aut ad legendū codicem manibus gestetis, non baptizetis, neq; ordinetis, aut aliquidem recōciliare præsumatis. Similiter non iurantibus aiunt: Quia regnū filij dñi nostri non optatis, idcirco iurare nolulistis. Ob quā causam iussi estis in Curficanā insulā relegari, ut ligna profutura nauibus, incidatis. Adidit itaq; bestia illa sanguinē sitiens innocētum, episcopis, necdū in exiliū directis, per uniuersas Africanæ terræ prouincias, uno tempore tortores crudelissimos destinare, ut nulla remaneret domus uel locus, ubi non esset ululatus et luctus, ut nulli ceteri, nulli parceretur sexui, nisi illis, qui eorū succūberent uoluntati, hos fustibus, illos suspendio, alios ignibus cōcremabāt. Mulieres, & præcipue nobiles cōtra iura naturæ nudas omnino in facie publica cruciabant. Ex quibus unā nostram Dionysiam rursum acbreuiter nominabo. Cum uiderēt eā non solū audacē esse, sed etiā matronis cæteris pulchriorē, ipsam

primo iussi sunt fustibus expoliata aptare. Quæ cum pateretur diceretq; de deo : sum secura, qualiter libet, cruciate, uerecundata men membra nolite nudare, amplius illi magis furentes, celsiori loco uestimentis exuta consistunt, spectaculum eam omnibus facientes. Quæ inter ictus uirgarum, dum riuuli sanguinis toto iam corpore fluitarent, libera uoce dicebat : Ministri diaboli, quod opprobrium meum facere computatis, ipsa laus mea est. Et quia esset scripturarum diuinarum scientia plena, aptatis arctata poenis, & ipsa iam martyr, alios ad martyrium confortabat: Quæ suo sancto exemplo pene uniuersam suam patriam liberauit. Quæ cum suum unicum filium adhuc teneræ ætatis & delicatum, timore poenarum formidolosum conspiceret, uerberans eum nutibus oculorum, & increpans autoritate materna ita confortauit, ut matre multo fortior redderetur. Cui inter crudelia uerba constituto, ita dicebat : Memento fili mi, quia in nomine Trinitatis, in matre Ecclesia catholica baptizati sumus. Non perdamus indumentum nostræ salutis, ne ueniens inuitator uestem non inueniat nuptialem, & dicat ministris: Mittite in tenebras exteriores, ubi erit fletus oculorum & stridor dentium, illa

Persecutionum Africae

poena timenda est, quæ nunq̃ finitur, & illa desideranda uita, quæ semper habetur. Talibus itaq; fihū solidans uerbis, uelociter martyrem fecit. Venerabilis em̃ adolescēs, Maioricus nomine, in certamine cōfessiōis spiritum reddens, cursum palmiferum consummauit. Amplexansq; illa hostiā suā, quantum potuit uocibus dño gratias agens, ad gaudium spei futuræ in sua domo maluit sepelire, ut quotiens super sepulchrum eius Trinitati preces effundat, alienā se à filio nunquā esse confidat. Quanti igitur per eam in illa ciuitate (ut fati sumus) acquisiti sunt deo, longum est enarrare. Nā etiā germana noīe Datura, atq; Leoncia filia sancti Germani episcopi, cognatusq; Daturæ, uenerabilis AEmilius medicus, religiosus quoq; Tertius trinitatis confessione p̃clarus, uel Sibidensis Bonifacius, quāta pertulerūt, qualibusq; cruciatibus euisceratae, uel uiscerati sunt, qui ualeat, ex ordine dicat. Seruus quoq; Tuburbitanæ ciuitatis Maiorus, generosi & nobilis uiri, pro Christo quas pertulerit, quis explicet, pœnas? Qui post cædes innumerabiliū fustium trocleis frequentibus eleuatus, dū totam per urbem penderet, nunc in sublime sublatu, iētū celeri dimissis iteꝝ canabinis, sup̃ filices

platearū pondere corporis ueniens, ut lapis
super lapides corruebat, sed & sæpiustractū
& lapidibus acutissimis defricatū, ut cutibus
separatis pelles corporis de lateribus uide-
res, & uentre pendere. Iste etiā temporibus
Genserychi nō ualde dissimilia ptulerat, ne
amici cuiusdam sui secreta nudaret. Quanto
magis nūc in suæ fidei sacramēta muniretur
& si homini gratus fideliter exhibuit fidem,
quantū illi debuit, qui redditurus est pro fi-
de mercedē? In ciuitate uero Culufitana non
ualeo, quæ gesta sunt, nūciare, quia & ipsam
quantitatē martyrum uel etiam confessorum,
impossibile est homini supputare. Vbi quæ-
dam matrona, auctrix sui nominis Victoria
in conspectu uulgi, cū cōtinuato suspendio
concremaretur, à marito p̄dito, filijs præsen-
tibus, taliter rogabatur: Quid pateris con-
iunx? Si me despicias, uel horū, quos genuisti,
miserere impia paruulorū, quare obliuisceris
uteri tui, & p̄ nihilo ducis, quos cum ge-
mitu peperisti? ubi sunt fœdera cōiugalis a-
moris? ubi societatis uincula? ubi quæ inter
nos dudum honestatis iure tabulæ conscrip-
ptæ fuerunt? Respice, quæso, filios, ac mari-
tum, & regis iussionis festina implere præ-
ceptum, ut imminetia adhuc tormenta lu-

Persecutionum Africæ

creris, simul & mihi doneris & liberis nostris. Sed illa, nec filiorum fletus, nec serpentis audiens blandimenta, aspectum oculorumque altius eleuans à terra, mundum cum suis desiderijs contemnebat. Quam cum iam continuato suspensio auctis humeris, etiam qui cruciabant, conspicerent mortuam, deposuerunt prorsus omni parte exanimatam. Quæ postea retulit quandam sibi uirginem attulisse, atque tetigisse membra singula, & illico fuisse saluatam. Qualiter autem Adrumitanæ ciuitatis ciuem Victorianum, tunc proconsulem Carthaginis prædicem nescio, deficientibus uerbis, quo in Africæ partibus nullus ditior fuit, qui etiam apud impiam regem pro rebus semper sibi commissis fidelissimus habebatur. Mandatur ei à rege familiariter diciturque, quod cum habiturus esset præ omnibus, si eius præcepto facile commodasset assensum. Sed ille uir dei, missis ad se, tale dedit, cum fiducia magna, responsum: Securus ego sum de Christo deo & domino meo, hæc regi dicatis: Subrigat ignibus, adigat bestis, excruciet omnium tormentorum generibus, si cessero, frustra sum in Ecclesia catholica baptizatus. Nam si hæc præsens uita sola esset, & aliam, quæ uera est, non speraremus æternam, nec ita facerem, ut modicum atque

Liber .III.

103

temporaliter gloriarer, et ingratus existerē,
qui suā fidē mihi contulit, creatori. Ad quod
tyrannus excitatus, quantorū tormentorū
& quantis eum affligeret pœnis, humanus
sermo nō poterit explicare. Qui tripudians
feliciterq; cōsummans, martyrialē coronam
accepit. Apud Tambadensem quoq; ciuita-
tem gesta, quis enim queat certamina marty-
rum explicare? Vbi duo germani Aquasre-
giensis ciuitatis, sibi securi de dño, inuicem
iurauerunt, ut rogarent tortores, ut una pœ-
na pariq; supplicio torquerentur. Et dū pri-
mo suspendio molibus lapidum pedibus al-
ligatis, rota die penderent, unus illorū peti-
uit se deponi, & sibi inducias dari. Cuius fra-
ter alius metuēs ne fidē negaret, ei de suspē-
dio clamabat: Noli, noli frater, non ita iura-
uimus Christo. Accusabo te, cum ante thro-
num eius terribilē uenerimus, quia sup cor-
pus & sanguinē eius iurauimus, ut pro eo si-
mul patiamur. Ista dicens & alia, cōfortauit
germanū ad plium passionis. Qui clamās in-
genti uoce dicebat: Addicite supplicijs, qui-
bus uultis, & pœnis Christianos arctate cru-
delibus, qđ frater meus facturus est, hoc et-
iam ego. Quantis iā laminis adusti sunt igni-
tis, quibusue singuli exarati, quib⁹ cruciati-

Persecutionum Africæ

bus torti, ipsa res docet, qđ eos ipsi tortores
 à sua facie proiecerunt, dicentes: Istos imita-
 tur uniuersus populus, ut nullus ad nostrā
 religionem penitus cōuertatur. Et præcipue
 quia nulli liuores, nulla pœnarū uestigia in
 eis penitus uidebātur. In Tipasensi uero qđ
 gestū est Mauritanīæ maioris ciuitate, ad lau-
 dem dei narrare festinemus. Dum suæ ciui-
 tati Arrianū episcopum ex notario aulæ, ad
 perdendas animas ordinatum uidissent, ois
 fere ciuitas euectione ualde proxima ad Hi-
 spaniam confugit, relictis paucissimis, qđ ad-
 tum non inuenerant nauigādi. Quos Arria-
 norum episcopus primo blādimentis, postea
 minis cōpellere cœpit, ut eos faceret Ar-
 rianos, sed fortes in dño, nō solum suadētia
 insaniā irriserunt, uerum etiam publice my-
 steria diuina, in domo una congregati, cele-
 brare cœperunt. Quod ille cognoscens, re-
 lationem occulte Carthagini aduersus eos
 direxit. Quæ cū regi innotuisset Comitē quē-
 dam cum iracūdia dirigens, p̄cepit ut in me-
 dio foro, congregata illuc omni prouincia,
 linguas eis & manus dexteras radicitus ab-
 scinderent. Et Spiritus sancto præstante, ita lo-
 cuti sunt & loquuntur, quomodo antea lo-
 quebantur. Sed si quis incredulus esse uolue-

Liber III.

105

rit, pergat nunc Constantinopolim, & ibi reperiet unum de illis, subdiaconū Reparatū, sermones politos sine ulla offensione loquentem. Ob quā causam uenerabilis nimis in palatio Zenonis Imperatoris habetur, & precipue regina mira eum reuerētia ueneratur. Sed quis congruo sermōe possit exequi, aut coaceruare diuersitates pœnarū, quas ex iussu regis sui etiam ipsi Vandali in suos homines exercuerunt? In ipsa quæ gesta sunt Carthagine, si nitatur scriptor singulatim astruere, etiā sine ornatu sermōis, nec ipsa nomina tormētōz poterit dicere. Quæ res hodie cuiq; proposita, in promptu demonstratur. Nā alios sine manib⁹, alios sine oculis, alios absq; pedibus, alios truncatos naribus auribusq; aliosq; uideas nimio suspendio spatulis auulsis, caput quod eminere solebat, in medio scapularum fuisse demersum, dum iugiter in altis ædibus suspendio cruciantes, impulsione manūū, funibus agitatis, per uacūū aërem huc atq; illuc faciebant uagari pēdentes, nōnulli disruptis funibus de illa altitudine suspensionis, ictu ualido corruerunt, & plurimi arcē cerebri cum oculis amiserunt, alij confractis ossibus, spiritum cōtinuo rediderunt, alij post paululum exhalauerunt.

Persecutionum Africae

Sed qui hoc fabulosum putat, Auiū Zenonis legatum interroget, in cuius praesentia praecipue gesta sunt, illa scilicet causa, qua ueniens Carthaginē, sese p[ro] defensione Ecclesiarum catholicarum uenisse iactabat, ut & illi ostenderet tyrannus, neminem se formidare. Illis plateis, uicis plures tortores et crudeliores statuit, in quibus legatis moris est, ascendendo ad palacium, & descendēdo transire, ad opprobriū ipsius Reipublicae, et nostram deficientis temporis fecem. Tūc igitur & quaedā uxor cuiusdā cellarij regis nomine Dagilli, qui temporibus Geneserichi multociens iā confessor extiterat, matrona nobilis ac delicata, flagellis & fustibus omnino debilitata, exilio arido & inuio relegatur, ubi nullus hominū forte cōsolationis gratia ueniēdi haberet accessum, relinquēs cum gaudio domi maritum simul & filium. Cui postea oblatū esse dicitur, ut mitiori heremo translata, frueretur, si uellet, solatio sociorum, illa uero ingens sibi adesse credens gaudium, ubi nullū humanum haberet cōsolatiōis affectum, ne fieret supplicauit. Tūc etiā Eugenio pastore iā in exilio constituto, uniuersus clerus ecclesiae Carthaginis eade inediaq[ue] maceratus, fere quingenti uel am

Liber .III.

209

plius, inter quos quàm plurimi erant le-
ctores, infantuli gaudentes in dñō, procul exi-
lio crudeli traduntur. Sed libertatem tūc dū
in media urbe caderentur Miritæ diaconi,
cæteris liberiolem, tacere nō debeo. Fuit qui-
dam Epidophorus noie, nimitū crudelis & fe-
rus, cui fuerat delegatū mēbra cōfessorū chri-
sti supplicijs grassantibus laniare, hic enim
fuerat apud nos dudum in ecclesia Fausti ba-
ptizatus, quē Mirita uenerabilis diacon⁹ de
alueo fontis susceperat generatū, postea ue-
ro, dum apostataret, tantæ extitit feritatis in
Ecclesiā dei, ut superior oībus executor per-
secutionis esset inuentus. Quid multa? dum
primo presbyteri supplicijs macerandi or-
dine citarentur, primo post Archidiaconū
Salutarem, aptatur pœnis memoratus Miri-
ta, fuit em̄ secundus in officio ministrorum,
qui cum Epidophoro sedente & fremēte ho-
norabilis senior cœpisset extēdi, priusquam
excruciaretur, clam forte nescientibus cun-
ctis, illa quibus eū suscipiens de fonte dudū
texerat sabana, baiulabat, quibus uentilatis si-
mulq; in ostensione cunctis extētis, his uer-
bis totam ad fletū & lachrymas dicitur com-
mouisse ciuitatem, Hæc sunt linteamina Epi-
dophore minister errans erroris, quæ te ac-

H S

Persecutionum Africæ

cusabunt, dum maiestas uenerit iudicantis.
 Custodiētur diligentia mea ad testimonium
 tuæ pditionis, ad mergendū te in abyssum
 putei sulphurantis, hæc te immaculatum cin-
 xerunt de fonte surgentē, hæc te acrius per-
 sequētur, flāmantē gehennā cū cæteris pos-
 sidentē, quia induisti te maledictione, sicut
 uestimentū, scindens atq; amittens ueri bar-
 ptismatis & fidei sacrum. Quid factururus es
 miser, cū serui patrisfamilias ad cœnā regiā
 congregare cœperint inuitatos? Tunc te ali-
 quādo uocatū terribiliter indignatus exutū
 stola rex conspiciens nuptiali, dicet tibi: Ami-
 ce quomodo huc uenisti, uestem nō habens
 nuptialem? Nō uideo quod cōtuli, nō cogno-
 sco, quod dedi, perdidisti militiæ chlamydē
 quam in tutela uirginēorum membrorū ges-
 listi decē mensibus texti, & tendicula crucis
 extendens aqua mundaui, & purpura mei
 sanguinis decorauī, nō cōspicio uultū signa-
 culi mei, charactērē non uideo Trinitatis, ta-
 lis interesse non poterit epulis meis. Ligatē
 eum manibus & pedibus suis, funiculis, qui
 seipsum uoluntarie separare uoluit à catholi-
 cis fratribus suis. Ipse funes extendit cōtinu-
 atos in laqueū, quibus & semetipsum uinxit,
 & alios, ne ad istud uenirēt conuiuiū impe-

diuit, iuxta semitā multis scandalum posuit, quem nunc cū rubore perpetuo & dedecore sempiterno, de conuiuiο meo proiecī, hāc & alia Mirita dicente, igne conscientiaē ante ignem æternum obmutescēs Epidophorus torrebatur. Parātes igitur uniuersi dorſa ſua uerberibus, alacres ad exilium pergunt, quibus adhuc in itinere longioris uiaē cōſtitutis deſtinantur (epiſcopis Arrianorū ſuggerentibus) homines immiſericordes ac uiolēti, ut illud, quod eis forte miſeratio Chriſtiana uiſui contulerat, p̄futurū, crudeliter auferretur, quando unusquiſq; eorū libentius forte cantabat: Nudus exiui de utero matris meæ, nudū etiam me oportet ad exilium pergere, quia dominus nouit eſurientibus cibū porrigere, & in deſerto ueſtire. Nā & Vāda li duo ſub Genſerycho ſæpius cōfeſſores, comitāte matre, cōtemptis oībus diuitijs ſuis, cum eiſdē clericis ad exiliū perrexerunt. De multitudine autē p̄gentium conſeſſorū, id eſt, eccleſiaē Carthaginis clericorum, ſuggerēte quodā ex leſtore Theucorio perduto, quos ille nouerat uocales ſtrenuos, atq; aptos modulis cātilenæ, deſignatione ſua debere dicit duodecim infantulos ſeparari, quos ipſe, dū catholicus eſſet, tunc diſcipulos habuit. Sta-

Persecutionum Africae

tim illo suggerente sub festinatione, uiri mit-
tuntur, & barbarico furore bisseus nume-
rus puerorum de itinere reuocatur, segregā-
tur corpore, nō spiritu à grege sanctoꝝ. Qui
timētes præcipitiū, cū suspirijs lachry marū,
ne duellerentur, constringebāt manibus ge-
nua socioꝝ, quos uiolētia tñ hæretica mina-
cibus separās gladijs, Carthaginē reuocat.
Sed qñ cū eis, quasi tali ætate nō blāditijs age-
retur, superiores suis inuēti sunt annis. Et ne
obdormirēt in mortē, lucernā sibi Euāgelici
luminis accenderūt. Indignātur ob hoc gra-
uiter Arriani, & se superatos à pueris erube-
scunt, unde accēsi subditi iteꝝ fustibus iubentur,
quos iā ante paucissimos dies uarijs uer-
beribus dissiparāt, imprimūtur uulneribus
uulnera, & rursum pœna restaurata crude-
scit. Factū est dño cōfortāte, ut nec ætas mi-
nor deficeret in dolore, & magis anim⁹ ere-
sceret, roboratus in fide. Quos nunc Cartha-
go miro colit affectu, & quasi duodecim a-
postolorū chorū cōspicit puerorum, unā de-
gunt, simul uescuntur, pariter psallūt, simul
in dño gloriant. Illis diebus & duo negocia-
tores, Frumētius & alius Frumētius, ipsi eius-
dem urbis, egressi martyrio coronati sunt.
Tūc & septē fratres, nō natura, sed gratia, si-

Liber .III.

109

mul in monasterio cōmanētes, cōfessiōis certamine expleto, immarcessibile puenerūt ad coronā, id est, Liberatus, Abba, Bonifacius diaconus, Rusticus subdiaconus, Rogatus monachus, & Maximus monachus. Nā illo tempore crudelius Arrianoum episcopi, p̄byteri, clerici, quā rex et Vādali sēuebāt. Nam ad p̄sequendū episcopi cū suis clericis ubiq; gladijs accincti currebāt, sicut quidam episcopus inter illos cæteris crudelior Antonius noīe, quī tā nefaria & incredibilia in nostris exercuit, ut narrari nō queāt. Fuit ille in quadā ciuitate p̄xima heremo, q̄ Tripolitanae puinciæ uicina est. Qui ut bestia insatiabilis, catholicorū sitiens sanguinē, huc illucq; ad rapiendū rugiens excurrebat. Nam impius Hunerychus sciēs Antonij ferocitatem, in ipsis heremi partibus uoluit sanctū Eugenium relegare. Quem dū custodiendum Antonius accepisset, ita eū acriori custodia cinxit, ut nullū ad eū introire p̄mitteret, insuper uarijs insidiarum atq; p̄cnarū supplicijs extinguere cogitaret. Sed Eugenius sanctus, dum nostræ p̄secutionis desleret incōmoda, et asperitate cilicij senile attereret corpus, nudāq; sup̄ humū cubitās, stratū sacris irrigaret imbris lachrymarū, aliquādo sen-

Persecutionum Africæ

sit infestum paralyſis morbu. Quo nūcio in
 gaudium cōuerſus Arrianus pergit feſtinus
 ad cubile exiliꝝ hoīs dei. Et cū uideret, arcen-
 te paſſione, ueſꝫ Pontificē balbutiētia uerba
 producere, cogitauit ſimul extinguerē, quē
 ſupeſſe nolebat. Præcepit acetū aſpeſꝫ, nimis
 qꝫ acerrimum quæreret, quod cum fuiſſet al-
 latum, uenerabilis ſenis recuſantibus & no-
 lentibus faucibus ingerebat. Nā ſi cōmunis
 dñs, qꝫ ad hoc uenerat ut potaret, cum guſtaſ-
 ſet, noluit bibere, quāto magis iſte ſeruus &
 confeſſor fidelis oīno nollet, ſi hæretica feri-
 ras ingeſſiſſet. Ex qꝫ aceto, præſertim illi paſ-
 ſioni noxio, morbus accepit augmentū, cui
 pietas Chriſti miſericorditer ſubueniens,
 poſtea ſalutē exhibuit. Alio autē noſtro epi-
 ſcopo Haber deū ſimiliter relegato, Tamallu-
 nenſis ciuitatis, in qua Antonius fuerat, quā-
 tum potuit infeſtaris ipſa demonſtrat. Nā
 cum diuerſis eum pſecutionibus affligeret,
 nec poſſet facere Arrianum, uideretqꝫ Chri-
 ſti militē ſemp in cōfeſſione cōſtantē, pmiſe-
 rat em ſuis dicens: Niſi eū noſtræ fecero reli-
 gionis, nō ſum Antonius. At ubi in ſua pro-
 miſſione minor inuentus eſt, ſuggerētē ſibi
 diabolo, cogitat aliud. Pedibus manibusqꝫ
 ligatis uinculis ingentibus arctat epiſcopū,

ore
 por
 ſi ua
 non
 cord
 aqua
 iam
 rat le
 lis, &
 cleſia
 effe
 toni
 ſenſio
 crebr
 di. Se
 ianuā
 mex
 da Im
 quide
 hac re
 itiner
 dos. A
 ſent, iu
 deban
 quia n
 toribu
 raſteri

Liber .III.

iii

oreq̃ obturato, ne lingua clamaret, aquā cor
pori (ut putabat) rebaptizationis spergit, qua
si ualeret cōscientiā ligare cum corpore, aut
non adesset, q̃ audit gemitus compeditorū et
cordis secreta rimatur, uel separare posset
aqua mēdax tantæ uoluntatis ppositum, qđ
iam homo dei, mittētibz lachrymis, mise
rat legatum in cælū. Exiit statim uir uincu
lis, & tali, quasi gaudēs, psequitur uoce: Ec
clesiæ frater Habetdeum noster Christianus
effectus es. Cui Habetdeū: Illa est impie An
toni mortis dānatio, ubi uoluntatis tenet as
sensio. Ego fidei meæ tenax, uocibus cōfirēs
crebris, qđ credo & credidi, clamādo defen
di. Sed & posteaquā catenis uinxisti, & oris
ianuā oppilasti, in prætório cordis uiolētiae
meæ subscribētibz angelis gesta, & lectitā
da Imperatori meo trāsmisi. Erat generalis
quidē ista uiolētia tyrannorū. Nā Vādali p
hac re ubiq; fuerant destinati, ut transeuntes
itinerā, sacerdotibus suis adducerēt iugulan
dos. At ubi eos fallacis aquæ gladio peremis
sent, iudiciū eis pditionis, scriptura teste, tra
debant, ne alibi simili uiolentia traherētur,
quia non licebat, siue priuatis, siue negocia
toribus alicubi transire, nisi descriptam cha
racteris indicio suā à miseris ostēderet mor

Persecutionum Africæ

tem. Quam reuelationē seruo suo Ioāni olim
iam ostenderat Christus, ubi dixit: Nulli lice
bit aliqd emere, uel uendere, nisi qui habue
rit characterē bestię in fronte sua & in ma
nu sua. Nā & episcopi atq; presbyteri illorū
cum armatorū manu nocturnis tēporibus
uicos uel oppida circūbant, et sic despicatis
postibus ianuas, aquā gladiumq; gestantes
animarū p̄dones intrabāt. Et quos domi re
pererant, alios forte in lectulis soporatos
igneo imbre atq; fulmineo respergentes, si
moniaca uociferatione Christianos suos ip
si pariter uocitabant, ut ludū potius suæ hæ
reseos aquā q̄ religionē ostenderent. In quo
minus capaces & ignaui impletū in se pollu
tionis sacrilegiū imputabāt. Prudētiores ue
ro nihil sibi, qđ nolētibus atq; dormiētibus
ingestū esset, obesse gaudebant. Nam et mul
ti eadem hora cinerē suis caputibus iniece
runt, aliq̄ sese, uel quia factum est, cilicio lugu
bri texerunt, nōnulli cœno fœtido linierunt
& linteamina uiolenter imposita, perfide cō
sciderunt, atq; in latrinis fœtidisq; locis ma
nu fidei piecerunt. Tali uiolentia, nobis ui
dentibus, in Carthagine filius cuiusdā nobi
lis, annoꝝ circiter septē, iussu Cyrilli à parē
tibus separatus est, sine uerecūdia matrona-

li, m
urbe
stian
stian
infan
de m
esse p
beris
pieta
separ
tutem
à parē
cum
torita
itus s
& cor
dicur
fuisse
urus
tes &
mulie
cendu
licet s
rentur
tur m
am tu
& nob

li, matre solutis crinibus post raptores tota urbe currente, ac clamante, ut poterat, Christianus sum, per sanctum Stephanum Christianus sum. Cui & os obturantes, in fontem infantiam in suū gurgitē demersere. Ita & de medici filijs, uenerabilis Liberati factum esse probatur. Nā iussu regis cū uxore & liberis ad exilium mitti iubetur, cogitauit impietas Arriana à parentibus paruulos filios separare, si posset per pietatis affectum, uirtutem prostrernere genitoris. Disiunguntur à parentibus tenera pignora filiorum. Qui cum uellet Liberatus lachrymas mittere, auctoritate uxoris increpatus, in ipso meatu exitus sui illico lachrymæ siccatae sunt. Ait em̃ & coniunx: Et propter filios Liberate perditurus es animam tuam? Computa eos nō fuisse natos. Nam & ipsos omnino uindicaturus est Christus. Nonne uides eos clamantes & dicentes: Christiani sumus? Sed hæc mulier, quæ in conspectu iudicum egerit, tacendum non est. Nam cum ipsa & maritus, licet seorsum, carceris tamen custodia tenebantur, ita ut se penitus non uiderent, mādatur mulieri, diciturq; illi: Solue iam duriciam tuam: Ecce uir tuus paruit imperio regis & noster Christianus factus est. Aitq; illa:

Persecutionum Africae

Videam illum, faciam, & ego, quod uoluerit deus. Et ducta illa de carcere, inuenit uirum suum stantem cum ingēti multitudine pro tribunalibus cōnexum, & uerum æstimans quod finxerunt inimici, iniecta manu apprehendens uestimenta eius gutturi proxima, uidentibus omnibus, suffocabat eum dicens: Perdite & reprobe, gratia dei & misericordia eius indigne, quare uoluisti ad modicum gloriari, & in æternū perire? Quid tibi proderit aurum? Quid argentum? Nunquid liberabunt te de camino gehennæ? Dixit & alia multa. Cui maritus respondit: Quid pateris mulier? Quid tibi uidetur? Aut quid forte de me audire potuisti? Ego in nomine Christi catholicus permaneo, nec aliquando amittere poterō, quod teneo. Vbi hæretici mendacisui conscij, & detecti, fallaciam suam colorare minime potuerunt. Et quia superius de uolentia immanitatis eorum breuiter diximus, hanc plurimi metuentes, alij se in speluncis, alij in desertis locis, uiri uel fœminæ nullo sibi conscio sese claudebant, & ibidem nulla ibi succurrente sustētatione ciborum, fame uel frigore uicti, contritum & contritum spiritum exhalabant. Inter hæc afflictionis incommoda, inuiolata secū fidei

securitatem portantes. Sic enim Cresconius presbyter Miritanæ ciuitatis, in spelunca Qui-
zenis montis repertus est, putrescente iam solutus cadauere. Et quia de sancto Habet-
deum præfati iam sumus: Peruenit ad Carthaginem, adire censuit nefarium regem, ut
conscientiam suam, quā semper familiarem diuinitatis habuit & amicam, etiam hominibus faceret manifestam. Nec eum retinere
potuit Antonius, propter uerecundiam suam. Offert impiissimo regi libellum in hac similitu-
dine uerborum: Quid quæso iam cum prouectis habetis? Quid cum eis, quos exilio relegastis? Quotidie diuitiarum substantiam abstulistis, ecclesijs, patria, domibusque priuastis, sola autem remansit anima, quam captiuare contenditis. O tempora, o mores, uniuersus hæc mundus intelligit, & ipse, qui persequitur, uidet: Si fides dicitur, quam tenes, quid ueræ fidei membra tantis persecutionibus agitis? quid uobis cum exilio nostro? quid uobis cum egenis in seculo, quorum est uita semper in Christo? Liceat saltem gaudere consortio bestiarum eis, quos abiiecistis, à facie omnium populorum. Dum hæc & his similia Pontifex dei dixisset, sceleratus tyrannus hoc ei mandasse perhibetur: Va-

Persecutionum Africae

de ad episcopos nostros, & quod tibi dixerint, sequere, quia ipsi habere huius rei cognoscuntur per omnia potestatem. Sed neque Antonium hac res ab insania potuit reuocare, scientem se magis imperio regis ob hoc multum placere. Habet deum uero episcopus, gaudens testimonio consciētiæ suæ, ad locum exilij maluit remeare. Ea tempestate facta est incredibilis fames, & cœpit Africam totam una depopulatione uastare. Nullus tunc affuit imber, nulla prorsus gutta de cælo profluxit. Nec frustra, sed iusto iudicio dei, ut ubi persecutibus Arrianis cœnosi gurgitis aqua ignis & sulphuris bulliebat, indulgētiæ cælestis, quæ semper aderat, pluuia negaretur. Lurida remanserat terræ facies omnis. Non uitis tegebatur æstate, pāpineis opacata uirgultis, non fata resparsa, cultus cespitem uiridabat, non olea semper uiridis, folijsq; repleta iucūdi decoris sui cōsuetum regmen habebat, non pomorum uirgulta, maturante tellure, gemmas produxerant florum, postea fructus, ut assolent, reddituras. Tristitia fuere, tristitiaq; oīa, & pars pestilentie & cladis Africam cōfuderat oēm. Non hominibus, non iumentis, germinātis herbæ ædiderat tellus omnino uigorē, Arue

rant dudum currentis impetus præcipitati
alvei, fluminum fontiumq; crispantes peren-
nitate subtrahita, pariter siccauerant uenæ.
Oues & boues uniuersi, insuper & pecora
campi, simulq; bestia sylvarum, inedia cõsu-
mente, nusquam penitus uisebantur. Et ubi
forte germinosus cespes, humida tunc in ual-
le locatus, pallentem potius quàm uirentem
uascantis sceni cœperat proferre colorem,
illico urens & igneus flatus aderat, totū tor-
rendo desiccans, quia puluerulenta tempe-
stas, arido sub aëre decoquens cuncta, oēm
nebulauerat locum. Nullū gestum est tem-
pore illo cõmercium, nullum cespitē terræ,
iuuencis trahentibus, scindēs uertit aratrū,
quia nec boues supererāt, nec aratra usquā
omnino remanserāt. Sed & rusticorum ma-
nus alia interierat, & subinde quæ forte su-
pererat, iam sepulturā quærebat. Et quia ur-
gente famis incōmodo neq; cõmercia, ut fa-
ti sumus, consuetudini, neq; cultura reddeba-
tur debita terris, iuuenum, senum, adolescen-
tium atq; adolescentularum, puerorū etiam
puellarum, agmina simul & funera, ubi po-
terant, quomodo poterant passim diffunde-
bantur, circūeuntes oppida, uicos uel singu-
las urbes. Conuersi enim in arcum prauum

Persecutionum Africae

& peruersum, atq; irritantes deum ad aquas contradictionis, famem patiebantur ut carnes, non ut comederent panem, sed ut inferam sentirent Trinitatē, quam negauerant. Alij diffusi per campos, alijs secreta sylvarum petebant, antiquas radices herbarum, uel quicquid aliquas inquirentes. Nonnulli cum domum niterentur ingredi, in ipso limine corruentes cateruatim, fame debellante, cadebant. Strata uero uel semitae cadaueribus repletae, exhalantium foetore mortuorum, gradientes uiuos ex omni parte necabant. Nec deerant quotidie ubiq; expirantium funera, & non fuerat uirtus, quae miserationis impenderet sepulturam. Neq; enim sufficiebant ad sepeliendum uiui, fame dominante, & ipsi post paululum morituri. Cupiebant singuli libertatem suam, filiorumq; suorum in perpetuam seruitutem redigere, & non poterant inuenire. Montes & colles platearum ciuitatum, uiae uel semitae unum omnibus fecerant sepulchrum, quibus inedia depascens denegauerat uictum. Vandali autē ipsi quos & prius frequentia multarum prouinciarum spolia & retentio Africae primo fecerat diuites, maiore magis inopia torquebantur. Et quanto sibi uidebantur seruorum aggestio-

ne superbi, tanto amplius deficiebant, fame torquente defecti. Nullus filium, nullus coniugem, nullus proprium tenuit seruum, sed exiens unusquisq;, non ubi uoluit, sed ubi ualuit, aut statim defecit, ut nunquam omnino rediret. Urgebatur infelix multitudo ad ipsam urbem Carthaginē congregari, & dum adhuc cateruatim illic animata cadauera cōfluerent, ubi rex infandarum mortium uidit strages, pelli urbe omnes illico iubet, ne cōtagio deficientium commune pararet etiam suis sibi quoq; sepulchrum. Suis ergo prouincis & domibus singulos reuocari iubet, sed nec erāt qui reuerterentur, dū quisq; utiq; sepulturam suam in uultu portaret. Et cū idcirco forte rebaptizatorum perditio potuit prouenire, quia dum promittitur ab Arrianis præsētis trāfactio uitæ, nec illud obuenit, & mors sequens, primam, secundam præuenit, in tantum sibi deuastans uindicauit fames dominium, ut loca nōnulla & admodum populis habitatoribus extinctis, alio nunc silentio parietibus solis extantibus, conquiescant. Sed quid ego iam immoror in hoc, quod explicare non queo. Nam si nunc superessent, uel eis fari de reb^{us} uarijs talibus licuisset, & Tullianæ eloquentiæ fluuius sic

Persecutionum Africæ

caretur, & Salustius elinguis omnino remaneret. Et ut alienos indignos rei tantæ præteream, si Casariensis surgeret Eusebius, ad hoc opus non esset idoneus, aut eius translator Græcæ facundiæ Latinæq; floribus Rusticus ornatus. Et quid multa? Non Ambrosius, non Hieronymus, nec ipse noster sufficeret Augustinus. Audite hæc omnes gentes, auribus percipite omnes, qui habitatis orbem, quiq; terrigenæ et filij hominum simul in unum dives & pauper. Nonnulli, qui Barbaros diligitis, & eos in condemnatiõe vestra aliquando laudastis, discutite nomen & intelligite mores. Nunquid alio nomine uocari poterant, nisi ut Barbari dicerentur ferocitatis itaq; uocabulum & crudelitatis & terroris possidentes. Quos quantiscunq; muneribus foueris, quantiscunq; delinieris obsequijs, illi autem nesciunt aliud, nisi inuidere Romanis. Et quantum ad eorum attinet uoluntatem, semper cupiunt splendorem & genus Romani nominis obnubilare. Nec ulum Romanorum omnino desiderant uiuere, & ubi adhuc noscuntur parcere subiectis ad utendum seruitijs illorum parcunt. Nam nullum dilexere Romanorum aliquando. Si disputare nitebatur de fide nobiscum bar

Liber .III.

217

bara ferocitas, & hæresis Arriana rationabiliter disputaret. Sed quando tenuit rationē: quando à Patre deo, deum separat Saluatorem? Quare dolis & calumnijs gerunt, & uelut spiritus tempestatis procella sui furoris totum subuertere uoluerunt? Si disputatio necessaria Episcopalis, quare suspendia, quare ignes, quare ungulæ simul & cruces? Quare Arrianorum sempiterna proles cōtra innocentes, genera talia tormentorum inuenit, qualia nec ipse Mezentius exquisiuit. Dimicauit contra innocentiam furoris cupiditas, & auaritia crudelitatis, ut & animā perderet & substantiam arriperet. Si collatio de siderabatur, quare rapinæ rerum alienarum non tantum sacerdotum, uerū etiā omnium laicorum? Sed illi expoliati lætati sunt, & rapinam rerū suarum cum gaudio susceperūt. Adsit iam quæso omnis ætas, omnis sexus, omnisq; conditio. Adsit obsecro omnis turba catholici nominis, quæ gremio paterno toto orbe gestatur, quæ sola germanū commendare nouit affectum, quæ didicit à Paulo magistro, & gaudentibus conlætari, & cū lugentibus lamentari. Conueniant simul ad domū nostri doloris, & paribus oculis fundamus flumina lachrymarum, quia causæ et

Persecutionum Africæ

fidei nostræ unum est negotium. Nullum uolo mecum ad condolendum hæreticum conuenire, qui forte concupiscit addere super dolorem uulnerum meorum, & gratulatur quotidie malis meis. Nolo, nolo, non ego extraneum, sed fraternum habere affectum. Nolo affectum filiorum alienorum, quorum os locutum est uanitatem, & dextera eorum, dextera iniquitatis, quia filij alieni supermentiti sunt mihi, inueterauerunt & claudicauerunt à semitis suis, dicunt mihi quotidie: Vbi est deus tuus? Dum affligitur populus, pretioso agni sanguine comparatus, inter quorum opprobria ego ad flagella paratus, non desisto cantare domino flagellato. Amoue à me flagella tua, quia defeci non à fortitudine manus tuæ, sed à persecutione hæresis Arrianæ. Adueniant mihi omnes, qui mecum angustum carpiunt iter, & propter uerba labiorum dei, uias custodiunt duras, & uideant, si est dolor, sicut dolor meus, quoniam uindemiata sum in die furoris domini. Aperuere super me os suum omnes inimici mei, sibilauerunt et fremuerunt dentibus suis. Dixerunt: deuorauimus eam, en ista est dies, quam expectabamus, inuenimus & uidimus. Adestote angeli dei mei, qui nunquā

Liber .III.

111

deestis, constituti in ministerio uestro, propter eos, qui hæreditatem capturi sunt salutis, & uidete Africam totam dudū tantarum ecclesiarum cuneis fultam, nūc ab omnibus desolatam. Tantis ordinibus sacerdotū ornatam, sedentem uiduam & abiectam, sacerdotes eius & seniores in desertis locis & in insulis defecerunt, quærendo escas ad manducandum, & non inueniunt. Considerate & uidete, quia Syō ciuitas dei facta est uilis, facta est quasi polluta menstruis, inter inimicos suos. Manum suam misit hostis ad omnia desiderabilia eius, quia uidit gentes inuadere & ingredi atria sua, de quibus præceperas, ne introirent Ecclesiam tuam, uix eius lugent, eò quod nemo conueniat in die festo. Egressus est à facie eius omnis decor eius, didicerunt uias asperas ambulare uirgines & iuuenes eius, in aulis educati monasteriorū, abierunt in captiuitatem Maurorum, dū lapides sancti eius disperguntur, non tantum in capitibus omnium platearum, sed etiā in locis squalidis metallorum, dicite susceptori eius, habentes fiduciam supplicandi, quando tribulatur, & uenter illius turbatus est à fletu eius, quia sedet inter gētes, & requiem non inuenit, nec est, q̄ cōsoletur eam. Quæ-

Persecutionum Africae

sui à patribus Orientis, qui simul contrista-
 retur, & non fuit, & consolantem, & non in-
 ueni, dum manducaret in esca sua fel, & in
 siti sua potaretur aceto, sponsi & domini sui
 passiones imitando, qui idcirco passus est p
 ea, ut sequatur uestigia eius. Deprecamini
 Patriarchæ, de quorum stirpe generis nata
 est, quæ nunc laborat in terris. Orate sancti
 Prophetæ, cognoscentes afflictam, quæ an-
 tea uaticinando præconio cecinistis. Estote
 apostoli suffragatores eius, quam ut cōgre-
 garetis uniuersum orbem, ascendente in uo-
 bis domino, ut equi uelocissimi cursistis.
 Præcipue tu Petre beate, quare files pro ouib-
 us & agnis, à communi domino magna ti-
 bi cautela & sollicitudine commendatis? Tu
 sancte Paule Gentium magister, qui ab Hie-
 rusalem usque Illyricum prædicasti Euange-
 lium dei, agnosce, quod Vandali faciunt Ar-
 riani, & filij tui gemunt lugendo captiui. Vni-
 uersiq; ingemiscite sancti simul pro nobis
 Apostoli, sed scimus, quia indignum uobis,
 pro nobis orare, quia ista, quæ uenerunt no-
 bis ad probationem, non quomodo sanctis,
 sed malis meritis supplicia debebantur. Sed
 & pro malis orate iam filijs, quia & Chri-
 stus orauit etiam pro inimicis Iudæis. Suffi-

Libër .III.

115

ciant ad castigationem, quæ iuste illata sunt
nobis. Iamquæ delinquentibus uenia pos-
tuletur, dicatur angelo percutienti: Sufficit,
iam cohibe manum tuam. Quis ignorat hæc
nobis probrorum nostrorum scelera procu-
rasse? Aberrantibus à mandatis dei, & in le-
ge eius uolentibus ambulare, Sed prostrati
rogamus, ut non spernatis uestros miseros
peccatores, per eum, qui uos ad apostolicum
culmen prouexit humiles piscatores. Tenu-
it sceleratissimus Hunerychus dominationē
regni annis septem & mensibus decem, me-
ritorum suorum morte consummatus.

Nam putrefactus & bulliens uer-
mibus, non corpus, sed par-

tes corporis eius uiden-

tur esse sepultæ. Si

cutille legis da-

tæ trans-

gressor rex, quon-

dam ut asinus sepultus

est, ita iste in breui

simili morte

perijt.

FINIS PERSECVTI-
ONIS AFRICAE.

IN DIVI VICTORIS HI
storiam Ogdoastichon Reinhardi
Hadamarij, ad Lectorem
beneuolum.

Splēdida nō radiāt hoc simplice ꝑba libello
Dulcia nec suavi carmina pulsa cheli.
Hispidā tēporibus par est cultura malignis,
Lugubres habitus æquiparare studens.
Sic antiqua refert fidei monumēta ꝑbata.
Mirificum ueræ religionis epos.
Nullius hic probitas, ergo quæsiuerit illud
Grandisonis alij quod cecinere modis.

II

ello

nis,

s.

c.

llud

lis.

BIBLIOTEKA KÓRNICKA

14098

